

Toetsboek hoofdstuk 9 Concept - risico en informatie (1)

1 Wees verzekerd

Ben en Gerda Klos hebben hun inboedel al 20 jaar verzekerd bij verzekeringsmaatschappij 'Ons Huis en onze Haard'. Zij verzekerden hun inboedel destijds voor € 15.000,-. Elk jaar is het verzekerde bedrag door middel van automatische indexering aangepast. Nu zijn ze voor € 38.000 verzekerd.

Vorige maand was er een inbraak bij het gezin Klos. Een schade-expert kwam op bezoek en stelde vast dat het gezin Klos onderverzekerd was.

Enkele gegevens van het gezin Klos uit Lelystad:

- Vader Ben (43 jaar) is kostwinner en moeder Gerda (42 jaar) is huisvrouw;
- Vader verdient € 35.200,- bruto per jaar; netto blijft daarvan € 22.800,- over;
- Gerard (17 jaar) verdient netto € 200,- per maand met verschillende baantjes;
- Lies (12 jaar) heeft geen bijverdiensten;
- Het gezin woont in een eengezins hoekwoning;
- De herbouwwaarde van deze koopwoning bedraagt € 160.000,-;
- Er zijn geen lijfsieraden in huis;
- Ze hebben geen dure audiovisuele en computerapparatuur en geen bijzondere bezittingen.

VERZEKERINGSMAATSCHAPPIJ F O R T U N A

Voor het schatten van de inboedelwaarde:

- Telt u bij het bruto jaarinkomen van de kostwinner 30% van het inkomen van de partner op.
- Daarbij telt u op: € 2.400,- voor elk in huis wonend kind.
- De som van deze getallen vermenigvuldigt u met 1,4 als de kostwinner jonger is dan 45 jaar of met 1,6 als de kostwinner 45 jaar of ouder is.

Hieronder staan twee mogelijke oorzaken waardoor het gezin Klos onderverzekerd was:

1 inflatie;

2 gezinsuitbreiding.

- a Welke van de oorzaken kan/kunnen verklaren dat het gezin Klos onderverzekerd was?
- A geen van beide
 - B alleen 1
 - C alleen 2
 - D beide

Volgens de schade-expert bedroeg de werkelijke waarde van de inboedel vóór de inbraak € 50.000,-. Bij de inbraak werd voor € 1.500,- gestolen.

- b Welk bedrag kreeg het gezin van de verzekeringsmaatschappij uitgekeerd? Laat je berekening zien!

Het gezin Klos wil niet langer onderverzekerd zijn en ontvangt van 'Ons Huis en onze Haard' een inboedelwaardemeter.

- c Bereken de totaal geschatte waarde van de inboedel van het gezin Klos. Vul daartoe de inboedelwaardemeter op de bijlage in.

Van 'Fortuna', een andere verzekeringsmaatschappij, krijgt het gezin informatie over de manier waarop deze maatschappij de waarde van de inboedel schat.

- d Bereken de waarde van de inboedel met behulp van de gegevens van 'Fortuna'.

Vader en moeder Klos ontdekken dat de waarde van de inboedel bij 'Fortuna' op een ander bedrag uitkomt dan bij 'Ons Huis en onze Haard'. Moeder Klos berekent hoeveel het gezin bij 'Fortuna' zou moeten betalen.

- e Laat met een berekening zien wat voor het gezin Klos een inboedelverzekering bij 'Fortuna' in het eerste jaar zou kosten.

Vraag 13 INBOEDELWAARDEMETER

Naam: B. Klos
Postcode/woonplaats: 8210 AS Lelystad

Adres: Groenstraat 12

<p>1 Leeftijd hoofdkostwinner Puntenverdeling</p> <p>☐ 29 jaar of jonger 2,5</p> <p>☐ 30 t/m 39 jaar 12,5</p> <p>☐ 40 t/m 49 jaar 22,5</p> <p>☐ 50 t/m 59 jaar 30,0</p> <p>☐ 60 t/m 69 jaar 17,5</p> <p>☐ 70 jaar of ouder 7,5</p> <p>aantal punten <input type="text"/></p>	<p>4 Netto gezinsinkomen per maand</p> <p>☐ tot en met € 750,- 2,5</p> <p>☐ € 750,- tot € 1.000,- 5,0</p> <p>☐ € 1.000,- tot € 1.500,- 10,0</p> <p>☐ € 1.500,- tot € 2.000,- 15,0</p> <p>☐ € 2.000,- tot € 2.500,- 20,0</p> <p>☐ € 2.500,- tot € 3.000,- 27,5</p> <p>☐ meer dan € 3.000,- 35,0</p> <p>aantal punten <input type="text"/></p>
<p>2 Gezinsamenstelling</p> <p><i>alleenstaande zonder kinderen</i></p> <p>☐ jonger dan 35 jaar 2,5</p> <p>☐ 35 jaar t/m 54 jaar 5,0</p> <p>☐ 55 jaar en ouder 7,0</p> <p><i>of</i> <i>echtpaar/samenwonenden zonder kinderen</i></p> <p>☐ hoofdkostwinner jonger dan 35 jaar 9,5</p> <p>☐ hoofdkostwinner 35 jaar t/m 54 jaar 17,0</p> <p>☐ hoofdkostwinner 55 jaar en ouder 19,0</p> <p><i>of</i> <i>alleenstaande/echtpaar/samenwonenden met kinderen</i></p> <p>☐ jongste kind 0 t/m 5 jaar 12,0</p> <p>☐ jongste kind 6 t/m 12 jaar 14,5</p> <p>☐ jongste kind 13 t/m 17 jaar 22,0</p> <p>☐ jongste kind 18 jaar en ouder en/of andere inwonende meerderjarige(n) 30,0</p> <p>aantal punten <input type="text"/></p>	<p>5 Waarde woning (herbouwwaarde)</p> <p>NB: Bij huur of eigendom van een woning met een herbouwwaarde van meer dan € 250.000 is de inboedelwaardemeter niet van toepassing.</p> <p>☐ t/m € 50.000,- 1,5</p> <p>☐ t/m € 75.000,- 3,5</p> <p>☐ t/m € 100.000,- 5,0</p> <p>☐ t/m € 125.000,- 7,0</p> <p>☐ t/m € 175.000,- 8,5</p> <p>☐ t/m € 250.000,- 10,0</p> <p>aantal punten <input type="text"/></p>
<p>3 Type woning</p> <p>☐ een gezins hoek- of tussenwoning 4,5</p> <p>☐ een gezinswoning twee onder een kap 6,5</p> <p>☐ een gezinswoning luxe en/of geheel vrijstaand, boerderij, deel bedrijfspand 9,0</p> <p>☐ bungalow, villa, grachtenhuis, herenhuis 11,0</p> <p>☐ overig (w.o. boven-/benedenwoning, flat) 2,0</p> <p>aantal punten <input type="text"/></p>	<p>6 Geschat huurlersbelang</p> <p>☒ € 0,- of koopwoning 0,0</p> <p>☐ t/m € 1.250,- 1,5</p> <p>☐ t/m € 2.500,- 3,0</p> <p>☐ t/m € 3.750,- 4,0</p> <p>☐ t/m € 5.000,- 5,5</p> <p>☐ meer dan € 5.000,- 5,5</p> <p>aantal punten <input type="text" value="0,0"/></p>
<p>totaal aantal punten 1 t/m 6 <input type="text"/> x € 850,-</p>	
<p style="text-align: right;">Subtotaal € <input type="text"/></p>	
<p>Eventuele bijtelling voor bijzondere bezittingen (voor zover niet apart verzekerd)</p> <p>☐ heeft u meer dan € 5.000,- aan audiovisuele en computerapparatuur? Wat is hiervan de waarde? € _____ +</p> <p>☐ heeft u meer dan € 2.500,- aan lijfsieraden? Wat is hiervan de waarde? € _____ +</p> <p>☐ heeft u meer dan € 10.000,- aan overige bijzondere bezittingen? Wat is hiervan de waarde? € _____ +</p>	
<p>De totaal geschatte waarde van mijn inboedel is: € _____</p>	

De inboedelwaardemeter is door mij naar waarheid ingevuld.

Plaats: Lelystad Handtekening: B. Klos

- f Voor de bepaling van de hoogte van de premie maakt 'Fortuna' onderscheid in vijf regio's. Noem een reden voor een verzekeringsmaatschappij om dit te doen.

VERZEKERINGSMAATSCHAPPIJ F O R T U N A

De premies inboedelverzekering per regio

(per € 500,- verzekerde waarde per jaar)

Regio 1	Regio 2	Regio 3	Regio 4	Regio 5
Niet-verstedelijkte gebieden in Groningen, Friesland, Drenthe, Zeeland, West-Brabant, Overijssel, Gelderland, de kop van Noord-Holland en de Zuid-Hollandse eilanden	De steden Deventer, Enschede, Hengelo, Almelo, Leeuwarden, Groningen	Rest van Nederland	De steden Utrecht, Breda, Tilburg, Den Bosch, Eindhoven, Heerlen, Kerkrade, Nijmegen, Arnhem, Lelystad	De steden Amsterdam, Den Haag, Rotterdam
€ 0,67	€ 0,82	€ 0,87	€ 1,24	€ 1,36

• De poliskosten bedragen € 5,- per polis.

• De assurantiebelasting bedraagt 7%.

- 2 De meeste mensen houden niet van inkomensrisico's. Gelukkig kunnen ze deze risico's verkleinen door ze te delen met anderen.
- a Leg uit waarom je hier kunt spreken over solidariteit.

In moderne economieën wordt dit soort risicodeling aangeboden in de vorm van verzekeringen. Er is een goede kans dat verzekerden voor de verzekering relevante informatie kunnen verbergen. Verzekeraars en verzekerden zijn dan asymmetrisch geïnformeerd.

- b Wat bedoelen we met verzekeraars en verzekerden zijn asymmetrisch geïnformeerd? Geef een voorbeeld van asymmetrische informatie .

Asymmetrische informatie kan twee vormen aannemen. Ten eerste is het denkbaar dat mogelijke klanten hun risico beter kunnen inschatten dan de verzekeraar. Dit kan leiden tot negatieve selectie op risico:

- c Wat zou de schrijver bedoelen met “negatieve selectie op risico”

Ten tweede heeft de verzekeraar vaak geen volledige controle over het risicogedrag van de klant. In dat geval ontstaat er moreel gevaar:.

- d Leg uit waaruit dit morele gevaar kan bestaan.
In beide gevallen kan de asymmetrische informatie de optimale marktwerking verstoren, wat een reden kan zijn voor overheidsingrijpen in verzekeringsmarkten. Overheidsingrijpen geschiedt veelal door de solidariteit/verzekering verplicht te stellen.
- e Geef een voorbeeld van een verzekering waarbij de overheid deze verplicht heeft gesteld, omdat anders de gevolgen van de schade voor de burgers onbetaalbaar zijn.

3 De reisverzekering

Katja (17) is geslaagd. Samen met haar vriendin Wendy (17) doet ze vakantiewerk om daarna met zijn tweeën op vakantie te kunnen naar Londen. Ze willen in de laatste week van juli samen een 8-daagse reis maken met 7 overnachtingen op camping Abbey Wood. Katja en Wendy maken een begroting van hun vakantie. Dankzij vakantiewerk en geld van de ouders hebben ze in totaal € 960 te besteden voor deze vakantie. De kosten van de heen- en terugreis per boot en trein bedragen € 198 voor Katja en Wendy samen. Ze nemen een tweepersoonstent mee.

Katja en Wendy sluiten samen een reisverzekering af op één polis. Ze nemen alleen de basisdekking inclusief geneeskundige kosten.

	<i>exclusief</i> geneeskundige kosten		<i>inclusief</i> geneeskundige kosten	
	Europa	Wereld	Europa	Wereld
basisdekking	€ 0,64	€ 1,25	€ 0,77	€ 1,50
basisdekking incl. langlaufen	€ 1,00	€ 1,72	€ 1,25	€ 2,09
basisdekking incl. skiën en gevaarlijke sporten	€ 1,36	€ 2,04	€ 1,75	€ 2,54

- Premies zijn per persoon per dag, kinderen t/m 4 jaar zijn gratis meeverzekerd.
- Minimumpremie per polis € 5,67; poliskosten € 3,40. Assurantiebelasting 7%.

- a Hoeveel betalen Katja en Wendy in totaal aan de verzekeringsmaatschappij? Laat je berekening zien!

Ongevallen (per persoon)	<i>verzekerde bedragen</i>
• Bij overlijden	€ 4.538,-
• t/m 18 jaar en vanaf 70 jaar	€ 2.723,-
• Bij blijvende invaliditeit	€ 68.068,-
• vanaf 70 jaar	€ 2.723,-
Tandheelkundige behandeling, maximaal per persoon	kostprijs € 454,-
Reisbagage (per polis)	
Totaal verzekerd bedrag per reis:	€ 5.000,-
waarbij maximaal verzekerd voor	
• foto-, film-, videoapparatuur	€ 1.135,-
• sieraden	€ 378,-
• horloges	€ 378,-
• brillen en contactlenzen	€ 378,-
• fietsen	€ 681,-
• muziekinstrumenten	€ 454,-

Katja wil haar gitaar, ter waarde van € 199, en de videocamera van haar vader, ter waarde van € 1.235, mee op reis nemen. Stel dat in Londen de gitaar en de videocamera gestolen worden.

- b** Hoeveel wordt dan door de reisverzekering vergoed? Laat je berekening zien!

4 De bromfietsverzekering

De hoogte van de premie die betaald moet worden voor een bromscooterverzekering is mede afhankelijk van de keuze tussen WA of WA+casco.

- a** Wat verstaan we onder WA of WA+casco?

- b** Noem twee **andere** factoren die de hoogte van deze premie kunnen bepalen.

Eindelijk is het 23 maart 2003. Jasper is 16 jaar geworden en heeft van zijn ouders een nieuwe bromscooter gekregen. Nu kan hij trots door de straten van zijn woonplaats Amsterdam rijden. Maar dan moet hij eerst op zoek naar een goede verzekering voor zijn nieuwe vervoermiddel. De bromscooter heeft een cataloguswaarde van € 2.000.

Jasper vindt op internet een overzicht van verschillende verzekeringen (zie hieronder). Hij vergelijkt de hoogte van de premies. Het valt hem op dat de hoogte van de premie bij de WA+cascoverzekering afhankelijk is van de cataloguswaarde van de bromscooter. Bij de WA-verzekering is dat niet het geval.

- c** Waarom is bij de WA-verzekering de hoogte van de premie **niet** afhankelijk van de cataloguswaarde van de bromscooter?

Jasper vergelijkt de verschillende verzekeringen met elkaar. Hij kiest voor de goedkoopste WA+cascoverzekering: Paris. Na 10 maanden wordt de bromscooter van Jasper gestolen, ondanks het goedgekeurde slot.

- d** Hoe hoog is het bedrag dat Jasper uitgekeerd krijgt van de verzekeringsmaatschappij? Laat de berekening zien.

Na de diefstal vraagt Jasper zich af of hij wel de juiste keuze heeft gemaakt. Zijn vriend Evert zegt: "Als ik in de informatie kijk naar de premies en de uitkeringsregels, had jij beter kunnen kiezen voor Zomerdeur."

- e** Welke afweging maakt Evert blijkbaar, als hij de premies en de uitkeringsregels vergelijkt?

verzekeraar	regio ²⁾	WA premie (€)	WA+casco				
			premie (€)		uitkering bij verlies of diefstal ³⁾		
			cataloguswaarde € 1.000	cataloguswaarde € 2.000	1 ^e jaar	2 ^e jaar	3 ^e jaar
Fortuna	alle	120,90	378,24	1.237,65	100% CW	80% CW	60% CW
Goed Geluk ⁴⁾	E,M,Z	181,06	469,66	831,78	DW	DW	DW
	A,T	216,46	515,95	876,71	afs: 1,5%	afs: 1,5%	afs: 1,5%
Paris ⁴⁾	M	127,06	277,06	427,06	DW	DW	DW
	Z	197,37	347,37	497,37	afs: 2%	afs: 2%	afs: 2%
	E	213,28	363,28	513,28			
	A,T	226,89	376,89	526,89			
Zomerdeur	alle	225,45	373,43	1.166,30	100% CW	80% CW	60% CW

<p>1) jaarpremies voor bestuurders van 16 jaar inclusief kosten en assurantiebelasting jaarpremies andere leeftijden op aanvraag</p> <p>2) A= Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht E= Echt M= Middelburg T= Tilburg Z= Zwolle</p> <p>3) CW = cataloguswaarde DW = dagwaarde; de dagwaarde wordt bepaald door de afschrijving per maand afs = maandelijkse afschrijving van de cataloguswaarde (CW)</p> <p>4) naast de afschrijving op de cataloguswaarde rekenen deze verzekeringsmaatschappijen ook met een eigen risico: bij diefstal: 20% van de cataloguswaarde bij cascoschade: 15% van het schadebedrag</p>	
--	---

5 Verzekeringsfraude kost miljoenen

De samenleving wordt op tal van manieren geconfronteerd met de gevolgen van criminaliteit. Het Verbond van Verzekeraars vertegenwoordigt een bedrijfstak met een positie midden in die samenleving. Verzekeraars zijn ervan overtuigd dat criminaliteitsbeheersing noodzakelijk is en dat een georganiseerde aanpak loont. In het bijzonder als het gaat om financieel-economische criminaliteit waaronder verzekeringsfraude. Voor deze aanpak heeft het Verbond in het voorjaar van 2007 het Centrum Bestrijding Verzekeringsfraude (CBV) opgericht.

Fraude is een breed verspreid fenomeen. Verzekeraars worden door hun positie in de samenleving en de producten die zij aanbieden, met diverse fraudevormen geconfronteerd. Door verzekeren als het gaat om:

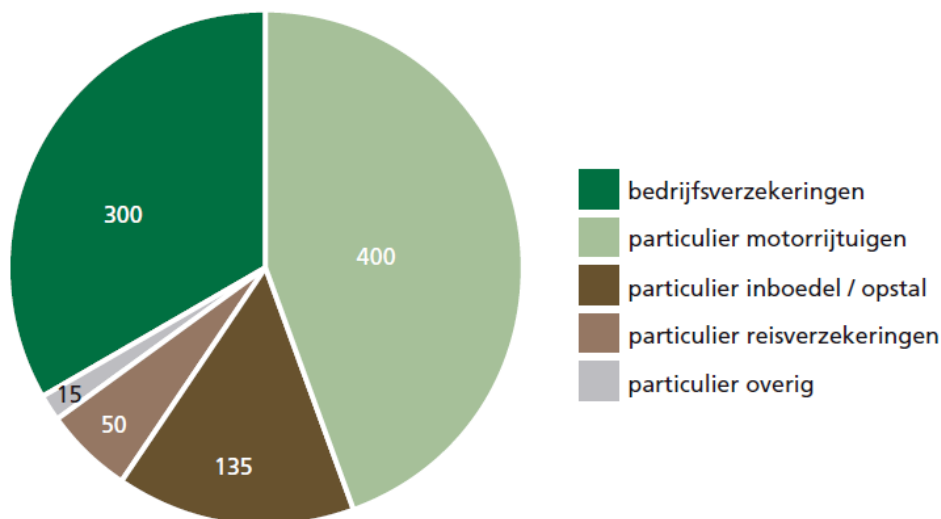
- het claimen van niet-gestolen ski's,
- of het verstrekken van onjuiste gezondheidsgegevens bij het aangaan van een levensverzekering,
- maar ook door de zorgverlener die dubbele declaraties indient,
- door de schadeherstelbranche met niet uitgevoerde reparaties,
- het personeel dat rekeningnummers voor schade-uitkeringen vervalst,

- of door malafi de intermediairs.

Het probleem van fraude

Het plegen van verzekeringsfraude geeft voor de consument en verzekeringsbranche ernstige problemen. Fraude ondermijnt het vertrouwen in de samenleving en het verhoogt onnodig de verzekeringspremies die worden berekend aan de goedwillige consument. Dat vinden verzekeraars maatschappelijk onaanvaardbaar. Daarnaast gaat het plegen van fraude ten koste van het imago, de integriteit en het rendement van de verzekeringsbranche.

Fraude met schadeverzekeringen bedraagt € 900 miljoen per jaar

Bron: www.verzekeraars.nl

Voor verzekeraars speelt het probleem van asymmetrische informatie een belangrijke rol.

- Op welke wijze heeft een verzekeraar last van deze asymmetrische informatie?
- Leg uit waarom het door de gevolgen van asymmetrische informatie voor verzekeringsmaatschappijen steeds moeilijker kan worden om nieuwe klanten te vinden.
- Veel schade-verzekeringsmaatschappijen hanteren een bonus-malus systeem. Leg uit op welke wijze zo'n systeem deze fraude kan terugdringen.
Bij zorgverzekeringen hanteert men vaak een premieruggave systeem gecombineerd met een eigen risico voor de patiënt.
- Welk doel wil de zorgverzekeringsmaatschappij met het premieruggave systeem bereiken?
- Welk doel heeft de eigen bijdrage in dit geheel?
- Zal men zich eerder onderverzekeren of juist oververzekeren bij risico-avers gedrag? Verklaar je antwoord.

6 Nieuw zorgverzekeringsstelsel

15-06-2005 10:21 | Redactie politiek

DEN HAAG - Op 1 januari 2006 gaat het stelsel van zorgverzekeringen op de schop. Elke Nederlander zal de gevolgen ervan aan den lijve ondervinden.

BASISVERZEKERING - Ziekenfondsen en particuliere verzekeringen gaan op in een basisverzekering. De ambtenarenregelingen voor ziektekosten verdwijnen. Dat geldt ook voor de solidariteitspremies WTZ en MOOZ die particulier verzekerden nu betalen.

OMVANG PAKKET - De basisverzekering omvat in grote lijnen het huidige verstrekkingenpakket van het ziekenfonds en de kortdurende geestelijke gezondheidszorg (Riagg enz.). Ook tandartskosten voor jongeren onder de achttien zal de verzekeraar vergoeden. Voor degenen die ouder zijn, gebeurt dat niet. Zij kunnen zich bijverzekeren.

ACCEPTATIEPLICHT - Private verzekeraars voeren de nieuwe Zorgverzekeringswet uit. Ze moeten iedereen accepteren. Dat is voordelig voor ouderen en chronisch zieken. Zij kunnen nu niet van verzekeraar wisselen, tenzij ze torenhoge premies gaan betalen. Elke verzekerde mag elk jaar van verzekeraar wisselen.

PREMIE - Elke volwassene moet per jaar een vaste premie van ongeveer 1100 euro betalen. Dat is ongeveer de helft van de werkelijke kosten van de verzekering. De werkgever of de uitkeringsinstantie betaalt de andere helft. Kinderen tot achttien jaar zijn gratis meeverzekerd. De uiteindelijke hoogte van de premie hangt mede af van de hoogte van het eigen risico dat verzekerden kiezen. Het eigen risico bedraagt maximaal 500 euro per verzekerde.

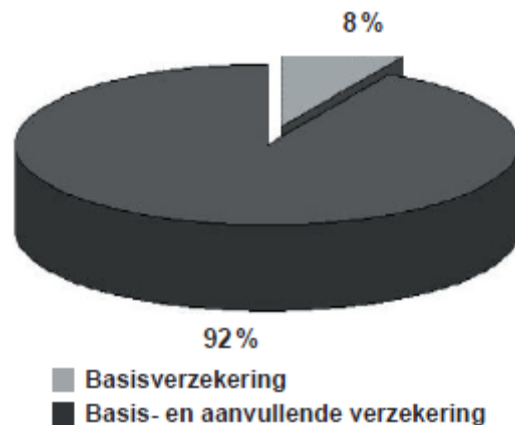
ZORGTOESLAG - Voor de lage en middeninkomens komt er een zorgtoeslag van maximaal 425 euro voor een alleenstaande en 1200 euro voor een stel. De precieze hoogte van de toeslag bepaalt het kabinet in augustus tijdens de besprekingen over de begroting voor 2006. In september ontvangen burgers een formulier van de Belastingdienst over de zorgtoeslag. Wie het formulier voor 1 november terugstuurt, krijgt vanaf december de toeslag op zijn rekening gestort.

Dit artikel is overgenomen uit het R.D. van 15-juni 2005.

Volgens de nieuwe regeling geldt de basisverzekering voor alle Nederlanders.

- a Geef aan wat de acceptatieplicht voor verzekeraars te maken heeft met averechtse selectie
- b Waarom worden tandartskosten in het basispakket maar vergoed tot het achttiende jaar?
- c Het eigen risico was in eerste instantie vrijwillig. Waar is dit eigen risico voor bedoeld (bespreek zowel de verzekeraar als de verzekerde).
- d Vanaf 2009 is er een verplicht eigen risico voor iedereen ter grootte van ongeveer € 150,00. Waarom is dit ingevoerd.
- e Niet alle ziektekosten worden vergoed uit het basispakket. Sommige zaken zoals fysiotherapie en de orthodontist zijn naar keuze bij te verzekeren. Geef aan hoe een consument tot een goede keuze komt.

Verzekerden met een basisverzekering en een aanvullende verzekering (percentage van alle verzekerden)

7 Het prisonersdilemma van een sollicitatiegesprek

Sollicitanten voor een baan presenteren zichzelf als zeer gekwalificeerd, maar de informatie waarop de ondernemer af moet gaan is nogal beperkt: ervaring in het verleden, referenties, opleiding, enz. De sollicitanten hebben echter een goed idee van hun 'ware aard' (opleiding, vaardigheden, ijver en eerlijkheid). De ondernemer biedt een salaris aan de sollicitant. Degenen die denken dat zij meer waard zijn, wijzen dit aanbod af en zoeken elders werk; dit zijn echter de mensen die de ondernemer graag zou aannemen (maar hij wil niet genoeg bieden om hen aan te trekken).

Degenen die weten dat hun 'ware aard' minder waard is dan het aangeboden salaris zullen de baan accepteren. De arme ondernemer krijgt dus uiteindelijk de minder gekwalificeerde personen en slechts een paar hooggekwalificeerden; hij of zij is niet in staat om de beste te kiezen, omdat zij allemaal zeggen dat zij geschikt zijn voor het salaris, en de ondernemer verliest de beste kandidaat. Het salaris zou verhoogd kunnen worden om de beste sollicitant te krijgen, maar de middelmatige zou nog steeds behoren tot degenen die bereid zijn om de baan te accepteren. Er zou een nauwkeuriger beoordeling kunnen plaatsvinden van de sollicitanten, maar dit brengt kosten met zich mee en is geen volledige oplossing van het probleem dat sollicitanten een verkeerde voorstelling van zaken geven. Bovendien screent de ondernemer waarschijnlijk al zo nauwkeurig als zijn ondernemingsbronnen toestaan. Het uiteindelijke resultaat is minder dan een optimaal aannemingsbeleid, vanwege het op eigen belang gerichte, verhullende gedrag van agenten.

Bron: Albert Benschop op www.sociosite.net

- a Leg uit dat hier sprake is van een prisonersdilemma.
 - b Op welke wijze kan de werkgever het aannemebeleid verbeteren?
 - c Leg uit dat hier sprake is van transactiekosten.
 - d Is op deze arbeidsmarkt sprake van volkomen concurrentie? Licht je antwoord toe.
- 8 Een startende horecaondernemer heeft een goede brandverzekering (opstal en inboedelverzekering) afgesloten. Omdat hij nog niet veel winst maakt, besluit hij de noodzakelijke brandwerende aanpassingen nog een jaartje uit te stellen.
- a Valt dit gedrag onder "averechthe selectie" of onder "moral hazard"? Licht je antwoord toe.
 - b Bedenk nog een eigen voorbeeld van dit type gedrag.
- 9 Om een indruk te krijgen van de betekenis van asymmetrische informatie in het gedrag van mensen kun je de volgende drie situaties spelen of bestuderen.
- In het eerste situatie krijgt elke speler vijf kaarten. Deze leggen ze open op tafel. Wie de hoogste totale waarde heeft wint. Iedere speler kan zelf zijn inzet bepalen. Bij het tweede spel ontvangt iedere speler vijf kaarten, waarvan er drie open liggen en de andere twee niet. Zonder naar de omgekeerde kaarten te kijken, kunnen de spelers hun inzet bepalen, de omgekeerde kaarten draaien ze vervolgens om en de hoogste combinatie wint. Het derde spel verloopt net als het tweede behalve dat de spelers alleen hun eigen kaarten mogen bekijken. Ook hier wordt ingezet, de kaarten op tafel gelegd en de hoogste combinatie wint.
- a Leg uit dat in het eerste spel sprake is van volledige informatie.
- In het eerste spel is er sprake van **volledige (en perfecte) informatie**. Iedereen weet alles. Wanneer we veronderstellen dat mensen meer geld prefereren boven minder geld, is het tamelijk simpel te bedenken wat er zal gebeuren: niemand zal iets inzetten en waarschijnlijk is niemand in het spel geïnteresseerd.
- b Klopt de genoemde stelling dat "niemand iets zal inzetten"? Licht je antwoord toe.
- In het tweede spel is dus sprake van **onvolledige informatie**, maar niet van asymmetrische informatie.
- c Leg uit waarom bij het tweede spel geen sprake is van asymmetrische informatie, maar wel van onvolledige informatie.
 - d Leg uit waarom er bij het derde spel wel sprak is van asymmetrische informatie.

- . Bij het derde spel krijgen de spelers alle mogelijkheid om strategisch te werk te gaan. Omdat elke speler alleen informatie over zijn eigen kaarten heeft ontstaat er een situatie waarin men kan bluffen of misschien wel zwakte suggereren, enz.
- e Waarom denk jij dat veel mensen het pokerspel zo leuk vinden?

10 De kunst van verzekeren

Uit een krant:

Een onderzoeksrapport naar de veiligheid bij Nederlanders thuis laat zien dat één op de zes Nederlandse huishoudens in de afgelopen tien jaar wel eens slachtoffer is geweest van inbraak in huis. Dat komt neer op 1.190.000 huishoudens met een gemiddelde schade van ruim 2.500 euro. Inbraak zorgt, naast financiële schade, vaak ook voor grote emotionele schade. Gelukkig neemt de laatste jaren het aantal inbraken en pogingen tot inbraak af.

Els van Stratum woont in een appartement in Tilburg. Zij bezit een waardevolle collectie gouden beelden, die op 1 oktober 2008 door een taxateur gewaardeerd is op € 150.000. Els informeert bij verzekeringsmaatschappij VEA over de mogelijkheden om op haar inboedelverzekering een aanvulling te nemen voor deze kunstcollectie.

Op het aanvraagformulier moet Els de waarde van de kunstcollectie aangeven. Daarnaast moet ze allerlei aanvullende informatie opgeven, zoals gezinssamenstelling, postcode, huisdieren en type woning.

Op 1 januari 2009 verzekert Els haar kunstcollectie. De verzekerde waarde wordt vastgesteld op basis van de taxatie van oktober 2008.

Het gevaar van averechtse selectie probeert VEA tegen te gaan door risicoselectie toe te passen.

- a Citeer uit de bovenstaande tekst de zin waaruit je zou kunnen afleiden dat VEA risicoselectie toepast.

Gebruik bron 1 en bron 2.

bron 1 uit de folder van de VEA kunstverzekering

paragraaf 1: kunstverzekering

De VEA kunstverzekering sluit u af wanneer u uw waardevolle collectie schilderijen, beeldhouwwerken en andere kunstobjecten wilt verzekeren. De verzekering is een aanvulling op de inboedelverzekering en geldt alleen voor particulier gebruik.

paragraaf 2: wat dekt de verzekering niet?

De kunstverzekering dekt schade in veel gevallen. Niet alle schade is verzekerd:

- Bij onvoldoende zorg volgt geen uitkering. Bijvoorbeeld bij diefstal van een verzekerd voorwerp dat zonder toezicht wordt achtergelaten, anders dan in een deugdelijk afgesloten ruimte.
- Bij diefstal uit een vervoermiddel volgt geen uitkering, tenzij u kunt aantonen dat u de nodige voorzorgsmaatregelen heeft getroffen.
- Beschadiging door onnodig contact met de kunstwerken, zoals krassen, barsten en deuken is niet verzekerd.
- Bij onderverzekering wordt in de bepaling van de uitkering rekening gehouden met de verhouding van de verzekerde waarde ten opzichte van de werkelijke waarde.

paragraaf 3: wat kost de verzekering?			
berekening jaarpremie ¹⁾		overzicht eigen risico	
premie	1,85% van de verzekerde waarde	regio 1	Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, NO-polder, Achterhoek, Kop van Noord-Holland, Texel, Zeeland, Zuid-Hollandse eilanden
poliskosten	€ 15 (eenmalig)	regio 2	Rest van Nederland, voor zover niet vallend in regio 1, 3, 4 of 5
assurantiebelasting ²⁾	7%	regio 3	Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Den Haag
¹⁾ premieervaldatum 1 januari ²⁾ assurantiebelasting wordt berekend over het totaal van premie en poliskosten		regio 4	Deventer, Hengelo, Enschede, Almelo, Groningen, Leeuwarden, Maastricht
		regio 5	Breda, Tilburg, Den Bosch, Eindhoven, Heerlen, Nijmegen, Kerkrade
premieopslag Voor vrijstaande woningen geldt een premieopslag van 10%.		eigen risico Voor de in regio 3 en 5 genoemde steden geldt een eigen risico van € 650 bij diefstal- of inbraakschade. Dit eigen risico is gebaseerd op een hoger diefstal- of inbraakrisico in deze regio's. Voor de overige regio's kent onze kunstverzekering geen eigen risico.	

- b** Leg uit dat een onderdeel van de risicoselectie die VEA toepast niet in overeenstemming is met de conclusies uit het onderzoeksrapport.

Gebruik bron 1 en maak in het antwoord gebruik van paragraaf 2 en paragraaf 3.

- c** Noem twee manieren waarop VEA probeert moreel wangedrag te voorkomen en leg elke manier kort uit.

Gebruik bron 1.

- d** Bereken het bedrag dat Els in het eerste verzekeringsjaar voor deze aanvullende verzekering moet betalen.

Tussen oktober 2008 en juni 2009 zijn de goudprijzen fors gestegen, waardoor de beeldencollectie van Els intussen een waarde vertegenwoordigt van € 200.000. Bij VEA bestaat elk kwartaal de mogelijkheid de verzekerde waarde te laten herberekenen en indien nodig te laten aanpassen. Els heeft daarvan geen gebruik gemaakt.

Op zaterdag 13 juni 2009 wordt er in het appartement van Els ingebroken en een deel van haar beeldencollectie gestolen. Els doet bij de politie aangifte van de diefstal. De waarde van de gestolen beelden wordt geschat op € 70.000.

Gebruik bron 1.

- e** Bereken de schade-uitkering die VEA zal uitbetalen.

bron 2 uit het onderzoeksrapport

Kans op inbraak bij alle woningtypen even hoog

Opvallend is dat een inbreker geen voorkeur heeft voor een bepaald type woning. Alhoewel men er vaak van uitgaat dat er meer wordt ingebroken in een vrijstaande woning dan bijvoorbeeld in een etagewoning, blijken de verschillen niet groot te zijn (kans op inbraak: 19% vrijstaande woning / 2 onder 1 kap / hoekhuis; 16% rijtjeshuis; 15% etagewoning). Bewoners van duurdere woningen zijn banger voor inbraken dan bewoners van goedkopere woningen en hebben doorgaans hun huis beter beveiligd. Een gelegenheidsdief (meerderheid van de inbraken) zal door deze extra maatregelen worden afgeschrikt en zoekt zijn heil ergens anders.

Meer dan 100.000 huishoudens hebben deuren 's nachts niet op slot

Ruim 90% van alle Nederlandse huishoudens neemt maatregelen om inbraak te voorkomen; toch blijken deze maatregelen niet altijd voldoende. De grootste uitgave aan veiligheidsmaatregelen gaat naar sloten op buitendeuren en buitenverlichting. 12% van de huishoudens heeft daarbij ook een alarminstallatie en 19% het Politie Keurmerk Veilig Wonen. Een kleine 10% doet weinig tot niets aan beveiliging van de woning. Soms gaan zelfs de deuren 's nachts niet op slot.

Els stelt achteraf vast dat ze er goed aan heeft gedaan om een aanvullende verzekering af te sluiten voor haar kunstcollectie. In het algemeen twijfelen veel mensen over het nut van het afsluiten van een extra verzekering voor kostbare zaken als kunst en antiek. Weegt het risico op tegen de kosten van de verzekering?

- f Beantwoord deze afwegingsvraag tussen baten en kosten van een kunstverzekering, zoals Els die afsloot. Motiveer je antwoord met behulp van het krantenbericht, bron 1 en bron 2. *Aanwijzingen: Geef in maximaal 50 woorden jouw standpunt weer en concretiseer het antwoord met elementen uit het voorval van Els.*

Havo herexamen 2010 opgave 1 (pilot)

11 Transacties en taxi's

De markt voor vervoer op afroep is bepaald géén toonbeeld van volkomen concurrentie. Verder blijkt er sprake te zijn van asymmetrische informatie, omdat de taxichauffeur over veel meer kennis beschikt van routes en tarieven dan de incidentele gebruiker van een taxi op afroep. Voor deze klant is het bepalen van de prijs van een taxirit niet transparant. Daarnaast bemoeit de overheid in Nederland zich met dit deel van de taximarkt. Dat doet ze onder andere door het vaststellen van gewenste tarieven. Dit tariefstelsel is recentelijk vernieuwd, zoals hieronder in de tabel is vermeld.

Oude en nieuw tariefstelsel voor taxivervoer op afroep

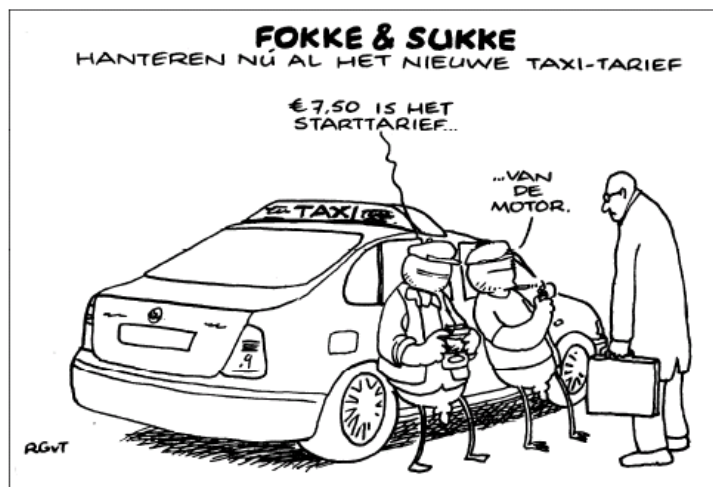
	oud	nieuw
starttarief	€ 5,12	€ 7,50 inclusief 2 kilometer
bedrag per kilometer	€ 1,94	€ 2,20 vanaf de 3e kilometer
wachttarief per uur	€ 32,87	€ 0
aanvullend tarief	niet	wel

- Het gaat in alle gevallen om maximale bedragen; een taxi-aanbieder mag lagere tarieven rekenen.
- Het wachttarief gold als de taxi tijdens de rit niet harder kon rijden dan 17 kilometer/uur of zelfs gedwongen moest stilstaan.
- In het nieuwe tariefstelsel mogen de taxi-aanbieders aanvullende tarieven rekenen voor extra dienstverlening, zoals het meenemen van koffers; wat onder extra dienstverlening valt, is niet nader voorgeschreven door de overheid.

- a Noem een kenmerk van een markt van volkomen concurrentie, waaraan de markt voor taxivervoer op afroep volgens de gegevens **niet** voldoet. Licht je antwoord toe.

Het nieuwe tariefstelsel voor taxivervoer op afroep leidt tot veel reacties:

1. Arjen Boukema van brancheorganisatie KNV Taxi: "De wegen slibben dicht. Zo'n 85 procent van onze kosten heeft te maken met de factor tijd. Waanzin dat taxi's dit niet meer mogen doorberekenen."
2. Joop, taxichauffeur: "Dit nieuwe stelsel zal er toe leiden dat veel chauffeurs onnodig gaan omrijden."
3. Michel, taxichauffeur: "Iedereen gaat het maximum instaptarief gebruiken en dat is te hoog. Klanten schrikken zich rot en weten niet waar ze voor betalen als ze instappen."
4. Jan-Willem, klant: "Ze zeggen dat het allemaal transparanter wordt met dat nieuwe tariefstelsel, maar dat is niet zo. Taxichauffeurs gaan voor allerlei zaken extra geld rekenen."

- b Leg uit dat de bewering van Joop te maken heeft met moral hazard.

De cartoon kan gezien worden als een uitbeelding van het risico van asymmetrische informatie. Enkele reacties, zoals vermeld na vraag a gaan ook over dat risico.

- c Kies een van deze reacties en leg uit hoe die reactie wordt uitgebeeld door de cartoon.

Havo examen economie 2009 opgave 3 pilot

12 Schade door bonusbeschermer?

In Nederland is iedere eigenaar verplicht zijn auto te verzekeren tegen wettelijke aansprakelijkheid (WA). Deze verzekering keert uit indien de verzekerde met zijn auto schade toebrengt aan anderen. De auto-eigenaar mag zelf een maatschappij kiezen. De verzekeringsmaatschappijen bepalen onder welke voorwaarden zij iemand willen verzekeren. Autoverzekeraars hanteren een bonus-malusregeling. In bron 1 is de bonus-malusregeling van autoverzekeraar Mobielsafe opgenomen.

Enkele autoverzekeraars bieden klanten die bij de maatschappij een autoverzekering hebben, een zogenaamde bonusbeschermer aan. De bonusbeschermer is een verzekering die het verlagen van de korting beperkt indien de verzekerde schade claimt. In bron 2 is de bonusbeschermer van autoverzekeraar Mobielsafe opgenomen.

Janssen heeft een WA-autoverzekering bij Mobielsafe. Hij zit nu in b-m trede 18. Hij wil berekenen hoeveel hij zal besparen op zijn autoverzekering van volgend jaar als hij de bonusbeschermer neemt. Hij gaat er vanuit dat de basispremie ongewijzigd blijft en dat hij dit jaar twee schades claimt.

- a Bereken hoeveel procent Janssen met de bonusbeschermer kan besparen op de kosten van zijn autoverzekering van volgend jaar.

Een wezenlijk probleem van elke WA-verzekering is het bestaan van asymmetrische informatie. Een woordvoerder van het Verbond van Verzekeraars stelt in dat verband dat het in het belang van de verzekeringsbranche zou zijn als verzekeraars de bonusbeschermer niet meer zouden aanbieden. Hij heeft twee bezwaren tegen de bonusbeschermer.

- Ten eerste beperkt de bonus-malusregeling het probleem van asymmetrische informatie bij de autoverzekering. Door de bonusbeschermer wordt dat probleem juist weer vergroot.
- Ten tweede is er het gevaar van averechtse selectie, waardoor de bonusbeschermer uiteindelijk niet rendabel zal blijken te zijn.

Een politieke partij wil de bonusbeschermer bij de WA-autoverzekering zelfs verbieden. Haar woordvoerder stelt in een debat in de Tweede Kamer: "De bonusbeschermer brengt de verkeersveiligheid van ons allemaal in gevaar."

- b** Leg de gedachtegang achter het eerste bezwaar uit.
- c** Leg de gedachtegang achter het tweede bezwaar uit.
- d** Beschrijf de redenering van de politieke partij die de bonusbeschermer wil verbieden.

bron 1 de bonus-malusregeling van Mobielsafe

De bonus-malusregeling is een kortingsregeling waarbij schadevrije jaren leiden tot een korting op de basispremie. Bij het sluiten van de verzekering wordt de basispremie vastgesteld en de bonus-malus-trede (b-m trede) bepaald. Daarna wordt na elk verzekeringsjaar de korting/opslag op de basispremie van het volgende jaar bepaald volgens onderstaand schema. Als u voor het eerst bij ons een verzekering afsluit, kunt u, net als bij alle andere verzekeringsmaatschappijen, de bij een andere maatschappij opgebouwde bonus meenemen.

		toekomstige b-m trede ¹⁾			
b-m trede	korting op de basispremie (%)	zonder schade	met 1 schade	met 2 schades	met 3 of meer schades
20	75	20	15	9	1
19	75	20	14	8	1
18	75	19	13	8	1
17	75	18	12	7	1
16	75	17	11	6	1
15	75	16	10	4	1
14	75	15	9	2	1
13	72,5	14	8	2	1
12	70	13	7	1	1
11	67,5	12	6	1	1
10	65	11	5	1	1
9	60	10	4	1	1
8	55	9	3	1	1
7	50	8	2	1	1
6	45	7	1	1	1
5	35	6	1	1	1
4	25	5	1	1	1
3	15	4	1	1	1
2	5	3	1	1	1
1	25% opslag	2	1	1	1

¹⁾ Een voorbeeld: U zit nu in trede 14 en claimt dit jaar twee schades. Volgend jaar zult u dan in trede 2 komen. Uw korting zal dan afnemen van 75% tot 5%.

bron 2 de bonusbeschermer van Mobielsafe

Alle verzekerden hebben de mogelijkheid een bonusbeschermer af te sluiten. Dit is een verzekering tegen de negatieve gevolgen die schades kunnen hebben voor het kortingspercentage van de autoverzekering. Als u deze verzekering afsluit, garandeert de verzekeringsmaatschappij dat u in een jaar niet meer dan één b-m trede zult zakken, ongeacht de schade(s) die u claimt. Indien u de bonusbeschermer afsluit, betaalt u daarvoor een premie van 3% van de basispremie.

Vwo eindexamen 2010 opgave 2 (pilot)

13 Liever zelfstandig

De productie van bouwbedrijven is sterk afhankelijk van veranderingen van het groeitempo van de economie. Twee van deze bouwbedrijven, Construx en Mulder, worden geconfronteerd met tegenvallende resultaten als gevolg van een economische neergang. In beide bedrijven overweegt de directie een plan om zzp'ers in te zetten om daarmee de kosten in hun bedrijf beter te kunnen beheersen.

Een zelfstandige zonder personeel (zzp'er) is een ondernemer die geen personeel in dienst heeft. Hij verkoopt goederen of diensten en stuurt daarvoor de klanten een factuur. De zzp'er heeft geen arbeidsovereenkomst; hij is dus geen werknemer en valt niet onder de wettelijke bepalingen voor werknemers.

De belangrijkste verschillen tussen een werknemer en een zzp'er zijn:

	werknemer	zzp'er
contract	– arbeidsovereenkomst met de werkgever – opzegtermijn bij ontslag	overeenkomst met opdrachtgevers tot levering van een product
beloning	lonen geregeld in een overeenkomst voor de gehele sector (cao)	behaalde winst uit het eigen bedrijf
gezagsverhouding	krijgt dagelijks opdrachten van de werkgever	moet het overeengekomen product leveren (op de afgesproken datum)

De werknemers van beide bedrijven reageren verdeeld op het plan van de directie. Een deel van hen vreest voor het verlies van hun baan en is tegen terwijl een ander deel van de werknemers juist vóór het plan is.

- Leg uit dat het inzetten van zzp'ers in een bedrijf kan leiden tot een stijging van de arbeidsproductiviteit.
- Beschrijf twee argumenten die de werknemers die vóór het plan van de directie zijn, kunnen hanteren.

Een adviesbureau heeft voor beide bedrijven een overzicht gemaakt van het bedrijfsresultaat bij afzetsdaling. Het bureau is daarbij uitgegaan van proportioneel variabele kosten en een gelijkblijvende verkoopprijs.

	totale opbrengsten in de uitgangssituatie	totale kosten in de uitgangssituatie	totale constante kosten in de uitgangssituatie	% winstdaling bij 20% afzetsdaling	% winstdaling bij 40% afzetsdaling
Construx	€ 500.000	€ 400.000	€ 100.000	40%	80%
Mulder	€ 500.000	€ 400.000	€ 240.000	68%	...

- c Bereken de procentuele winstdaling van Mulder bij 40% afzetsdaling.
- d In welke van de beide bouwbedrijven zal de directie het meest geneigd zijn tot het inzetten van zzp'ers? Licht de keuze toe.

Het adviesbureau wijst in beide bedrijven de directie erop dat het laten uitvoeren van werkzaamheden, of dit nu gebeurt door werknemers of door zzp'ers, gepaard gaat met moral hazard (= het risico op moreel wangedrag). Het adviesbureau verstrekt een memo waarin het inzetten van werknemers vergeleken wordt met het inzetten van zzp'ers. In dit memo wordt de directie aangemerkt als principaal en de werknemer of zzp'er als agent. Verder wordt in dit memo ingegaan op het optreden van moral hazard en op de transactiekosten die met de keuze samenhangen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de transactiekosten die vóór het uitvoeren van de werkzaamheden gemaakt moeten worden en de transactiekosten die tijdens of na het uitvoeren van de werkzaamheden gemaakt moeten worden.

- e Schrijf dit memo met daarin:
- * een uitleg van het optreden van moral hazard;
 - * een beschrijving van het verschil in transactiekosten bij het inzetten van werknemers en bij het inzetten van zzp'ers. Geef hierbij van beide soorten transactiekosten een voorbeeld. Het memo moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 75 woorden.
- Vwo herexamen 2010 opgave 3 (pilot)*

14 De WIA bevat allerlei financiële prikkels, waarmee de overheid wil bereiken dat meer gedeeltelijk arbeidsongeschikten weer aan het werk komen. Hieronder staan deze prikkels genoemd.

- * Werknemers worden gestimuleerd om (meer) te gaan werken, omdat het totale inkomen altijd stijgt naarmate iemand meer werkt.
- * Werkgevers die een gedeeltelijk arbeidsongeschikte aan het werk helpen of houden, worden niet verplicht het loon door te betalen als de betrokkene binnen vijf jaar opnieuw ziek wordt (no-riskpolis). Het UWV neemt in dat geval de loondoorbetaling over.
- * Een werkgever krijgt korting op de premies voor de sociale verzekeringen als hij een gedeeltelijk arbeidsongeschikte in dienst neemt of houdt.
- * De premie voor de werkgever gaat omlaag naarmate een gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemer meer werkt, maar de premie kan ook stijgen als iemand juist minder gaat werken.

- a** Welke “prikkel” is gunstig voor mensen met een ziekteverleden. Verklaar je antwoord.
- b** Leg uit dat het “no-claim korting” systeem van autoverzekeringen ook in de sociale zekerheid ingevoerd is.
- c** De overheid verwacht dat werkgevers door deze nieuwe wet meer aandacht zullen besteden aan de arbeidsomstandigheden van hun personeel. Verklaar deze verwachting.

15 De verzorgingsstaat kan bestaan dankzij het heffen van belastingen en de sociale premies. In een verzorgingsstaat garandeert de overheid iedereen een bestaan op het zogenaamde sociaal minimum. Dit is het minimale inkomen dat iemand volgens de politiek nodig heeft om in de gangbare levensbehoeften te voorzien.

- a** Wat bedoel je met de uitdrukking dat je van de wieg tot het graf verzorgt bent?
- b** Noem twee nadelen van een verzorgingsstaat.

16 Wie van de genoemde personen vallen onder de werknemersverzekeringen?

- a** Een freelance producer
- b** De chef van de groentenafdeling bij de Super.
- c** Een scholier die in de vakantie zes weken in een ziekenhuis als schoonmaker werkt.
- d** Een vrouw van 20 die elke vrijdag en zaterdag bij V&D werkt.
- e** Een makelaar die in opdracht van een jong stel een huis aankoopt.

17 **Kinderbijslag op de helling?**

Op grond van de Algemene Kinderbijslag Wet (AKW) heeft ieder huishouden met kinderen, ongeacht de hoogte van het inkomen, recht op kinderbijslag voor kinderen onder de 18 jaar. De AKW wordt uit de algemene middelen betaald. In 2000 bedroegen de uitgaven voor de kinderbijslag 3 miljard euro. Sommige politici willen de kinderbijslag voor huishoudens met een hoog netto inkomen afschaffen. Met deze maatregel kan de overheid jaarlijks een aanzienlijk bedrag besparen op de uitgaven van

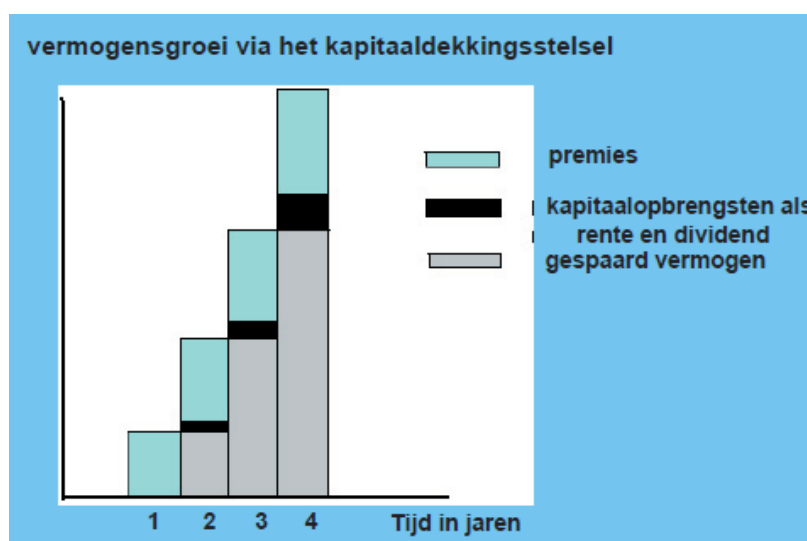
de kinderbijslag. Bij het afschaffen van de kinderbijslag zouden huishoudens met een netto jaarinkomen lager dan 40.000 euro moeten worden ontzien. Om te kunnen bepalen welke invloed het afschaffen van de kinderbijslag heeft, zijn in de tabel gegevens verzameld die betrekking hebben op het jaar 2000. Het totale aantal huishoudens met kinderen in 2000 bedroeg 1.850.000.

netto jaarinkomen in euro's	aantal huishoudens met kinderen
0 of meer	1.850.000
35.000 of meer	320.000
40.000 of meer	200.000
45.000 of meer	125.000
90.000 of meer	6.000

- Uit welk gegeven blijkt dat de AKW een kenmerk heeft van sociale voorzieningen?
- Bereken welk jaarbedrag een huishouden met kinderen in 2000 gemiddeld aan kinderbijslag ontvangt.
- Bereken het aantal huishoudens met kinderen met een netto jaarinkomen lager dan 40.000 euro.

Havo totaalvak 2001-I-7

- Bij het kapitaaldeckingsstelsel financieren de premiebetalers hun eigen toekomstige uitkering. Dat doen zij door regelmatige premiebetaling. Het gespaarde vermogen neemt daardoor progressief toe. Zie ook de figuur hieronder.
 - Wat betekent de uitdrukking "het gespaarde vermogen neemt progressief toe"?
 - Verklaar met behulp van onderstaande grafiek hoe deze groei tot stand komt.

Als je 40 jaar in een pensioenregeling hebt deelgenomen mag je met 63 jaar met vervroegd pensioen. Je kunt wel eerder, zeg na 35 jaar, maar dan krijg je veel minder pensioen.

- Verklaar hoe het komt dat je na 35 jaar pensioenopbouw nog maar 65% krijgt van het bedrag dat je kunt krijgen als je nog vijf jaar (tot het 40^e jaar) doorwerkt.

- Lees onderstaand bericht en beantwoord daarna de vragen.

Stakingen Frankrijk breiden zich uit

PARIJS - Het openbare leven in Frankrijk wordt flink gehinderd door stakers en demonstranten tegen de plannen van de Franse president Nicolas Sarkozy om de pensioenleeftijd te verhogen. Mogelijk krijgen ook reizigers in andere Europese landen last van de acties, met name in het luchtverkeer. Personeel op luchthavens, buschauffeurs, postbodes en de mensen die geldautomaten van biljetten moeten voorzien sluiten zich naar verwachting aan bij de al stakende medewerkers van olieraffinaderijen en actievoerende truckers. Op de internationale luchthaven Roissy Charles de Gaulle wordt de helft van de vluchten geannuleerd. Op andere luchthavens, waaronder de andere Parijse luchthaven Orly, een derde van de vluchten. (ANP)

De Franse regering wil het pensioenstelsel in Frankrijk hervormen om het betaalbaar te houden. Daarvoor moeten volgens de regering de werknemers in de publieke sector, ongeveer een kwart van de totale beroepsbevolking, hun bevoorrechte positie opgeven. Zij hoeven nu voor een volledig pensioen minder jaren te werken dan werknemers in de particuliere sector.

In het Franse systeem betalen werknemers de inkomens van de huidige gepensioneerden volgens het zogeheten omslagstelsel. Nederland kent een kapitaaldeckingsstelsel, waarbij de pensioenen worden betaald uit de opbrengsten van het belegde pensioengeld. Alleen voor de AOW kent ook Nederland het omslagstelsel. Het relatief genereuze pensioenstelsel in Frankrijk dateert van kort na de Tweede Wereldoorlog. Het functioneert goed zolang er maar genoeg mensen werken om de inkomens van de gepensioneerden te betalen. Maar dat wordt almaar lastiger nu de bevolkingsgroei stagneert en de bevolking vergrijsst.

Bron: Algemeen Dagblad, 19 oktober 2010

- a Leg in eigen bewoordingen uit waarom de pensioenen voor Franse ambtenaren op den duur met het oude systeem onbetaalbaar zijn.
- b Je schrijft een brief aan je Franse vakantievriend Pascal, waarin je hem uitlegt hoe het Nederlandse pensioensysteem werkt. Je eindigt met de vraag of dat misschien ook iets voor Frankrijk zou kunnen zijn.

20 **Wordt de AOW onbetaalbaar?**

Alle ingezetene burgers van Nederland die 65 jaar en ouder zijn, ontvangen een AOW-uitkering. De AOW-uitkeringen worden gefinancierd via een omslagstelsel. Tot het jaar 2040 stijgt het aantal ouderen veel sneller dan het aantal premieplichtigen. Hierdoor dreigen de AOW-uitkeringen onbetaalbaar te worden. Een journalist van de economische redactie van een krant wil de problemen rond de financiering van de AOW becijferen en gaat daarbij uit van de volgende gegevens:

jaar	leeftijd	aantal personen
2000	15-65 jaar	10.850.000
	65 jaar en ouder	2.200.000
2040	15-65 jaar	11.550.000
	65 jaar en ouder	3.400.000

Overige gegevens voor 2000:

- het jaarinkomen van een premieplichtige bedraagt gemiddeld € 24.000;
- een AOW-uitkering is waardevast en bedraagt gemiddeld € 8.636,36;
- de AOW-uitkeringen bedragen in totaal € 19 miljard;
- 60% van de beroepsgeschikte bevolking is premieplichtig.

Voor 2040 gaat de journalist er van uit dat:

- de koopkracht van het gemiddelde inkomen ten opzichte van 2000 is gestegen;
 - de gemiddelde AOW-uitkering vanwege haar waarde vaste karakter is gestegen tot € 26.000;
 - nog steeds 60% van de beroepsgeschikte bevolking premieplichtig is.
- a** Toon aan dat een premieplichtige in 2000 gemiddeld € 2.918,59 aan AOW-premie moet betalen.
- b** Bereken hoeveel procent het prijspeil in 2040 naar verwachting hoger is dan in 2000.
- c** Bereken hoeveel procent de gemiddelde AOW-premie in 2040 naar verwachting hoger is dan in 2000.

Stel dat de journalist bij zijn berekeningen was uitgegaan van een welvaartsvaste in plaats van een waarde vaste AOW-uitkering.

- d** Zouden de benodigde AOW-premies in 2040 in dat geval hoger zijn geweest, lager zijn geweest of gelijk zijn gebleven? Verklaar het antwoord.

Havo totaalvak 2002-II-7

21 Raadsel

Iemand heeft een grote vijver in zijn tuin. Aan het begin van het seizoen plant hij een waterlelie in de vijver. Na een week komt er een blad boven water. Na twee weken zijn er twee bladeren boven water gekomen. Na drie weken vier, na vier weken acht, na vijf weken zestien. Elke week verdubbelt het aantal bladeren aan het wateroppervlak. Na 40 weken is de vijver helemaal vol met bladeren.

- a** Na hoeveel weken is de vijver halfvol? Licht je antwoord toe.
- b** Hoe kun je dit raadsel bij de uitleg van het kapitaaldeckingsstelsel gebruiken?

22 De strijd tegen arbeidsongeschiktheid

Volgens de regering is het aantal arbeidsongeschikten in Nederland te groot. In 2006 is de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) vervangen door de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA). Door de WIA is het voor werknemers moeilijker geworden een arbeidsongeschiktheidsuitkering te krijgen. Bovendien worden werkgevers gestimuleerd er voor te zorgen dat werknemers niet arbeidsongeschikt worden. De onderstaande tabel geeft informatie over het aantal WAO'ers in de periode 1999-2003.

	instroom in de WAO		uitstroom uit de WAO	aantal WAO'ers per 31 december	
	totaal	in % ^{*)}		totaal	totaal
mannen					
1999	43.600	1,0	45.440	438.100	10,4
2000	44.600	1,0	46.190	436.510	10,2
2001	45.830	1,1	46.840	435.500	10,1
2002	40.110	0,9	44.460	431.150	9,9
2003	32.760	0,8	44.550	419.360	9,6
vrouwen					
1999	50.420	1,8	32.240	306.940	10,8
2000	53.360	1,8	33.100	327.200	11,2
2001	55.450	1,9	34.520	348.130	11,6
2002	48.930	1,6	35.530	361.530	11,8
2003	34.720	1,1	36.990	359.260	11,3
*) van de mannelijke, respectievelijk de vrouwelijk beroepsbevolking					

Een, in verhouding tot het aantal werkenden, groot aantal arbeidsongeschikten heeft via de wig een negatieve invloed op de internationale concurrentiepositie van Nederland.

a Geef een verklaring voor die negatieve invloed.

Enkele oorzaken van uitstroom uit de WAO zijn:

- een arbeidsongeschikte wordt na herkeuring arbeidsgeschikt verklaard;
- een arbeidsongeschikte vindt (aangepast) werk waardoor de WAO-uitkering overbodig wordt.

b Noem een andere oorzaak van uitstroom uit de WAO.

c Bereken het aantal WAO-uitkeringen aan vrouwen per 31 december 1998.

d In welk jaar of in welke jaren stijgt de instroom van het aantal mannen in de WAO zowel absoluut als relatief?

e Is de vrouwelijke beroepsbevolking in 2000 groter of kleiner dan in 1999? Verklaar het antwoord op basis van de instroomgegevens zonder berekening.

(havo herexamen 2009 opgave 7)

23 Aard Brouwer verdient € 40.000 per jaar. Hij moet daarvan 5% aan belasting afdragen en 35% aan premies. De werkgever van Aard betaalt 15% over het brutoloon aan werkgeverspremies.

a Bereken de hoogte van het nettoloon van Aard?

b Bereken de loonkosten die de werkgever van Aard heeft om hem in dienst te houden.

c Bereken de grootte van de wig.

d Druk de wig uit in een percentage van het brutoloon.

24 Marjelle heeft berekend dat de wig 40% is van de loonkosten. De werkgever betaalt 18% van het brutoloon aan werkgeverspremies voor Marjelle. Marjelle verdient € 18.000 netto per jaar.

a Bereken de grootte van het brutoloon van Marjelle.

b Hoe hoog is de gemiddelde belastingdruk van Marjelle?

Het is erg verleidelijk voor Marjelle om op het voorstel van haar baas in te gaan en zwart te gaan werken.

- c Leg uit waarom dit verleidelijk is.
- d Leg aan Marjelle uit waarom het niet verstandig is om op het voorstel van haar baas in te gaan.

25 Langer leven, langer werken

Wie gaat straks de oude dag betalen voor de eindexamenkandidaten van vandaag? Zullen er in 2050 nog voldoende werkenden zijn om de Algemene Ouderdomswet (AOW) te financieren? Bestaat de AOW nog wel in 2050? Dit soort vragen wordt steeds vaker gesteld.

Nederland vergrijst, er komen zowel absoluut als relatief steeds meer ouderen. De AOW dreigt door de vergrijzing onbetaalbaar te worden. Als er nu geen maatregelen genomen worden, zal de AOW-premie jaarlijks moeten stijgen, waardoor de internationale concurrentiepositie kan verslechteren. De overheid heeft een werkgroep "Seniorenbeleid" ingesteld, die moet onderzoeken hoe de AOW betaalbaar kan blijven. Deze werkgroep komt met een aantal voorstellen, waaronder de volgende drie.

- De leeftijd waarop mensen recht krijgen op een AOW-uitkering moet worden verhoogd.
- Werknemers ouder dan 55 jaar moeten worden bijgeschoold en/of omgeschoold.
- De wig voor ouderen moet worden verkleind.

De scholing van deze oudere werknemers moet worden gericht op verhoging van de participatiegraad van ouderen in Nederland. In Nederland is de participatiegraad van ouderen laag in vergelijking met jongeren. Volgens de werkgroep is de oorzaak van de lage participatiegraad dat oudere werknemers naar verhouding duur zijn. Dat komt doordat deze werknemers meestal aan de top van hun salaris zitten, terwijl de arbeidsproductiviteit in veel gevallen daalt als mensen ouder worden. Daarnaast wijst de werkgroep op het risico dat, indien ouderen langer door moeten werken, het aantal arbeidsongeschikte ouderen kan toenemen.

Stel je de volgende situatie voor: Je bent lid van de jongerenafdeling van een politieke partij. Het bestuur van de partij wil de voorstellen van de werkgroep "Seniorenbeleid" in het partijprogramma opnemen, maar de jongerenafdeling is nog niet overtuigd. De partijvoorzitter heeft jou gevraagd een toespraak te houden voor de jongerenafdeling waarin de gevolgen van de voorstellen van de werkgroep worden toegelicht.

De toespraak begint als volgt:

"Beste partijgenoten, Graag wil ik de voorstellen van de werkgroep "Seniorenbeleid" onder jullie aandacht brengen. Door invoering van deze voorstellen zal de samenleving beter in staat zijn de toenemende kosten van de vergrijzing op te vangen, waardoor de AOW in de toekomst betaalbaar kan blijven. Ik zal eerst de noodzaak uiteenzetten van het invoeren van deze voorstellen. Vervolgens zal ik ingaan op enkele gevolgen van het invoeren van de voorstellen van de werkgroep."

Schrijf het vervolg van de toespraak.

In deze toespraak moeten de volgende aspecten aan de orde komen.

- a De wijze waarop verhoging van de AOW-premies tot verslechtering van de internationale concurrentiepositie kan leiden.
- b De wijze waarop verhoging van de AOW-gerechtigde leeftijd kan bijdragen aan de betaalbaarheid van de AOW, zowel via de inkomstenkant als via de uitgavenkant.

Daarnaast moet in de toespraak naar eigen keuze één van de onderstaande aspecten aan de orde komen. Kies daarbij het aspect dat het best in de toespraak past.

- 1 De wijze waarop scholing van oudere werknemers kan leiden tot een toename van de vraag naar ouderen op de arbeidsmarkt.
- 2 De wijze waarop een verkleining van de wig voor ouderen het aanbod van ouderen op de arbeidsmarkt kan vergroten.
- 3 Een andere maatregel dan omscholing waardoor de toename van het aantal arbeidsongeschikte ouderen kan worden beperkt.

Aanwijzingen:

- De onderdelen van de toespraak moeten logisch op elkaar aansluiten.
- Gebruik voor het vervolg van de toespraak 120 woorden; een afwijking van 20 woorden is toegestaan.

(Havo examen 2007 opgave 4)

26 Lees onderstaande bekendmaking.

Gevolgen van fraude

Wie zich schuldig maakt aan fraude moet met de volgende gevolgen rekening houden:

- 1) Beëindiging of verlaging van de uitkering;
- 2) Is het fraudebedrag € 6.000 of hoger, dan doet de Dienst Sociale Zaken aangifte. In dat geval wordt er een proces-verbaal opgemaakt en ingezonden naar de Officier van Justitie. Dat betekent meestal dat u dan voor de strafrechter moet verschijnen. De politierechter of de rechtbank kan u straffen met een geldboete, taakstraf of gevangenisstraf;
- 3) Terugvordering van de ten onrechte ontvangen uitkering. De Dienst Sociale Zaken vordert de uitkering waar u geen recht op had, altijd van u terug.

Bron: Sociale dienst gemeente Almere

- a Wat zijn de mogelijke gevolgen van bijstandsfraude?
- b Tot welke van de volgende vier categorieën reken je deze fraude: ontduiken, ontwijken, misbruik of oneigenlijk gebruik?
- c Geef twee redenen waarom een taakstraf de voorkeur heeft boven een gevangenisstraf.

27 Het aantal mensen met een volledige of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheidsuitkering daalde in de maand mei met 2.700 tot 914.500. Omgerekend naar volledige WAO-uitkeringen was er sprake van een daling met 3.400 tot 782.500. Aan het einde van de maand mei stonden er 1,169 arbeidsongeschikten tegenover één volledige WAO-uitkering.

- a Bereken het aantal arbeidsongeschikten dat begin mei tegenover één volledige WAO-uitkering stond (in drie decimalen).
- b Leg met behulp van de cijfers uit of de mate waarin mensen arbeidsongeschikt worden verklaard, in deze maand is toegenomen of afgenomen.

De regering heeft het beroep op de WAO doen afnemen door strengere keuringsnormen toe te passen. Deze gelden ook voor de arbeidsongeschikten, die op grote schaal werden herkeurd. Dit beleid kan op korte termijn echter leiden tot meer werkloosheid.

- c Geef een verklaring voor deze stelling.
- d Verklaar waarom strengere keuringsnormen op langere termijn kunnen leiden tot een afname van de werkloosheid.

Havo

28 **Kinderopvang: wie zal dat betalen?**

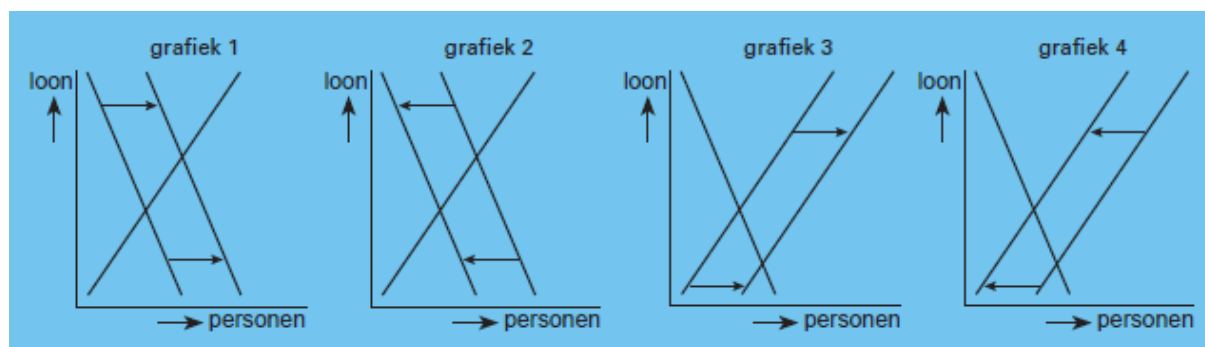
In de gemeente Zettedijk zijn diverse kinderdagverblijven gevestigd. De kosten van kinderopvang worden grotendeels betaald door de ouders en hun werkgevers. Daarnaast ontvangen kinderdagverblijven een subsidie van de gemeente. De gemeente Zettedijk hanteert hierbij de volgende subsidieregeling:

- bijdrage gemeente: 15% met een maximum van € 700 per kindplaats per jaar;
- bijdrage werkgevers: 35% met een maximum van € 1.200 per kindplaats per jaar;
- bijdrage ouders: het restant.

Een van de kinderdagverblijven in Zettedijk is 'De Kleuter'. De kosten van één kindplaats bij 'De Kleuter' bedragen € 4.200 per jaar.

- a Bereken de jaarlijkse bijdrage van ouders aan een kindplaats bij 'De Kleuter'.

Ook werkgevers zijn bereid een deel van de kosten van kinderopvang voor hun rekening te nemen. Zij verwachten dat daardoor meer mensen betaald werk zullen gaan doen. De grafieken hieronder hebben betrekking op de vraag naar en het aanbod van arbeid.

- b In welke grafiek is de verwachting van de werkgevers juist in beeld gebracht?

Voor het subsidiëren van kinderopvang door de overheid kunnen diverse argumenten worden gebruikt. Hieronder staan enkele van die argumenten:

argument 1: Kinderopvang vergroot het draagvlak voor de sociale zekerheid.

Argument 2: Kinderopvang is een middel om de kosten van vergrijzing op te vangen.

- c Kies een van de genoemde argumenten en beschrijf de redenering die daarachter zit.

Havo deelvak 2002-I-10

29 Begroting collectieve sector vergrijst

Bij de inkomsten en uitgaven van de collectieve sector van Nederland moet steeds meer rekening worden gehouden met de vergrijzing van de bevolking. De vergrijzing heeft in de komende jaren onder andere invloed op de betaalbaarheid van het ouderdomspensioen. Het pensioenstelsel in Nederland rust op drie pijlers. De eerste pijler is de AOW-uitkering die volgens het omslagstelsel wordt gefinancierd. De tweede en de derde pijler worden volgens het kapitaaldeckingsstelsel gefinancierd. De tweede pijler is het aanvullende pensioen per bedrijf(stak) waarbij premies collectief via een pensioenfonds worden belegd. De derde pijler bestaat uit individuele besparingen die bijvoorbeeld via particuliere verzekeringsmaatschappijen worden belegd. Er wordt verwacht dat, door de vergrijzing, de financiering van de AOW-uitkeringen in Nederland in de komende jaren problemen gaat opleveren. In een advies aan de regering over deze problematiek schetst de wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid (WRR) de ontwikkelingen en eventuele oplossingen. De volgende punten worden onder andere genoemd:

- de WRR verwacht dat naast de AOW ook andere uitgavenposten van de collectieve sector door de vergrijzing sterk zullen stijgen;
 - de WRR verwacht echter ook dat sommige uitgavenposten van de collectieve sector door de vergrijzing naar verhouding kunnen dalen;
 - de WRR dringt aan op maatregelen om de verhouding tussen inactieven en actieven, de *i/a*-ratio, te verkleinen;
 - de WRR dringt aan op het verder terugdringen van de staatsschuldquote.
- a Noem een voorbeeld van een uitgavenpost van de collectieve sector die door de vergrijzing naar verhouding kan dalen. Licht het antwoord toe.
- b Leg uit dat het terugdringen van de staatsschuldquote ruimte op de begroting van de collectieve sector kan bieden om de stijgende kosten van de vergrijzing op te vangen.

Een verkleining van de *i/a*-ratio kan een gunstige invloed hebben op de betaalbaarheid van het pensioenstelsel in Nederland.

- c Voor welke van de genoemde pijlers geldt deze gunstige invloed? Verklaar het antwoord.

Havo totaalvak 2003-II-1

30 Sociale (on)zekerheid

Nederland heeft na de Tweede Wereldoorlog een omvangrijk stelsel voor sociale zekerheid opgebouwd. Een onderdeel van dit stelsel is de Algemene Ouderdomswet (AOW). De financiering van de uitkeringen voor de AOW vindt plaats via het omslagstelsel. Die financiering kan in de toekomst problematisch worden. De gegevens in de tabel geven voor dit probleem enige onderbouwing. In deze opgave veronderstellen we dat alleen de groep 20-64 jarigen premies AOW betaalt.

	2000	2010 ^{*)}	2040 ^{*)}
aantal 20-64 jarigen (× 1000 personen)	9.881	9.997	10.104
aantal 65+-ers (× 1000 personen)	2.176	2.678	4.048
alleenstaande 65+-ers (in % van alle 65+-ers)	44	47	54
AOW-uitkering per persoon (in euro's per jaar)			
▪ alleenstaanden	€ 10.300		
▪ gehuwden/samenwonenden	€ 7.200		
consumentenprijsindex (1992 = 100)	125	152	

^{*)} = prognose

- a Beschrijf de werking van het omslagstelsel.
b Leg uit, door minstens twee verschillende gegevens uit tabel 6 te gebruiken, hoe de financiering van de AOW na 2000 een probleem kan worden.

In 2000 is in de groep 20-64 jaar het inkomen per persoon waarover deze premie betaald wordt (het premie-inkomen) gemiddeld 10.525 euro. Het premiepercentage voor de AOW bedraagt in dat jaar 17,9%. Veronderstel dat het reële premie-inkomen per persoon in de groep 20-64 jaar in 2010 (gemiddeld) gelijk blijft ten opzichte van 2000 en dat de AOW-uitkering waardevast blijft.

- c Toon met een berekening aan dat de collectieve sector in 2010 in totaal 28,2 miljard euro AOW moet uitkeren.
d Bereken het premiepercentage dat nodig is om in 2010 alle AOW-uitkeringen te kunnen financieren.

- 31 De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid kondigt eind 2000 in de Tweede Kamer maatregelen aan om het beroep op de bijstand terug te dringen. Zo wil hij een sollicitatieplicht opleggen aan mensen met een bijstandsuitkering die zonder veel bijscholing aan de slag kunnen. „Want”, zo betoogt hij in een journaaluitzending, „bedrijven schreeuwen om personeel en toch leven ruim 400.000 mensen in Nederland van een bijstandsuitkering.” De minister vindt het van belang dat ook alleenstaande ouders met een bijstandsuitkering een band met de arbeidsmarkt houden. Als mensen lang zonder werk zitten, is de kans groot dat zij ook in de komende jaren op de bijstand aangewezen blijven. Het kabinet stelt voor dat alleenstaande ouders worden verplicht minstens 24 uur per week betaalde arbeid te verrichten. De minister geeft tenslotte aan dat hij bereid is rekening te houden met persoonlijke omstandigheden van uitkeringsgerechtigden, omdat „veel bijstandsmoeders met kinderen jonger dan 5 jaar onmogelijk hun zorgplicht met een baan kunnen combineren.”

Dit standpunt van de minister lokte in de media veel discussie uit. Gert, leerling uit 5 havo, vindt dat de gunstige gevolgen van de aangekondigde sollicitatieplicht in deze discussie onderbelicht blijven. Gert stuurt daarom een ingezonden brief naar een landelijk dagblad. De brief van Gert begint als volgt:

„Geachte redactie,

Bij de vraag of er een sollicitatieplicht voor mensen met een bijstandsuitkering moet worden opgelegd, speelt een groot aantal aspecten een rol. Ik vind dat tegenstanders van een

sollicitatieplicht goede argumenten hebben. Zo vraag ik me af, of de overheid alleenstaande ouders wel kan verplichten de opvoeding van jonge kinderen gedeeltelijk over te laten aan anderen. Toch wil ik in deze brief de gunstige economische gevolgen van het opleggen van een sollicitatieplicht benadrukken.”

Schrijf het vervolg van de brief van Gert.

In deze brief moeten de volgende aspecten aan de orde komen:

- a het gevolg voor de loonontwikkeling en het gevolg daarvan voor de internationale concurrentiepositie van Nederland.
 - b het gevolg voor de secundaire inkomensverdeling.
- Daarnaast moet in de brief naar eigen keuze één van de onderstaande aspecten aan de orde komen. Kies daarbij het aspect dat het best in de brief past.
- 1 de noodzaak tot een verhoging van het deelnemingspercentage van vrouwen met het oog op de vergrijzing van de bevolking.
 - 2 het gevolg voor de verhouding tussen inactieven en actieven (de i/a-ratio).
 - 3 het gevolg voor de belastingontvangsten.

- 32** Op de verzekeringenmarkt is net als op alle andere markten sprake van vragers en aanbieders. De vragers zijn gezinnen of bedrijven die bepaalde financiële onzekerheden willen afdekken.

- a Noem twee factoren waar de mate van risico-aversie bij verzekerden vanaf hangt?

Stel dat de hoogte van een gemiddelde verwachte schade in een jaar € 2.400 bedraagt en dat de waarde van het veilige gevoel € 400 per jaar waard is.

- b Wat is dan de maximale premie die de verzekerde wil betalen voor een verzekeringspolis?

Voor de verzekeraar van de bij vraag b bedoelde verzekerde moet de premie ten minste gelijk zijn aan de verwachte kosten. Dat zijn de kosten van de verwachte waarde van de uit te keren schadevergoeding plus de uitvoeringskosten per polis. Stel dat deze poliskosten 120 euro bedragen.

- c Welke maandelijkse premie moet de aanbieder dan voor de verzekeringspolis rekenen?

- 33** Bekijk onderstaande cartoon uit een Amerikaanse krant.

Omdat bankdirecteuren wisten dat een centrale bank of overheid banken nooit zullen laten omvallen, vanwege hun grote maatschappelijke rol, heeft dit geleid tot onverantwoord gedrag, wat nog werd versterkt door een absurde bonuscultuur.

- a Waaruit bestond het onverantwoordelijke gedrag, wat tot de bankencrisis in 2007 heeft geleid?
- b Wie zijn volgens de cartoonist uiteindelijk de dupe van dit slechte gedrag (moral hazard)?

- 34** In economische publicaties wordt veel gebruik gemaakt van tabellen en grafieken. In de onderstaande vier statistieken staat informatie over Nederland. Naar aanleiding van deze statistieken worden in deze opgave vijf vragen gesteld.
- a** Laat aan de hand van een berekening zien dat het bedrag van de gemiddelde arbeidsongeschikt-heidsuitkering per persoon in 1994 ten opzichte van 1991 met 4,3% is gestegen.
- b** Toon aan dat de koopkracht van de gemiddelde arbeidsongeschiktheidsuitkering in 1994 ten opzichte van 1991 is gedaald.

Mede door het gebruik van verschillende definities van arbeidsongeschiktheid ontstaan er soms verschillen tussen statistieken. Dit kan vervolgens leiden tot tegenstrijdigheden in de informatie.

- c** Toon aan dat de informatie in statistiek 4 met betrekking tot 1996 tegenstrijdig is met de informatie in statistiek 1.
- d** Bereken het aantal actieve vrouwen in 1992.

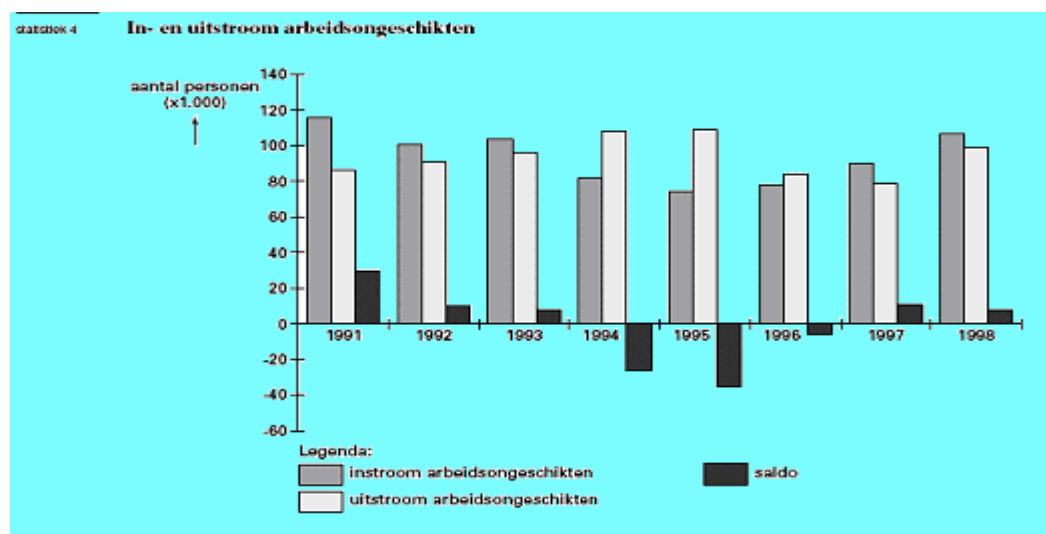
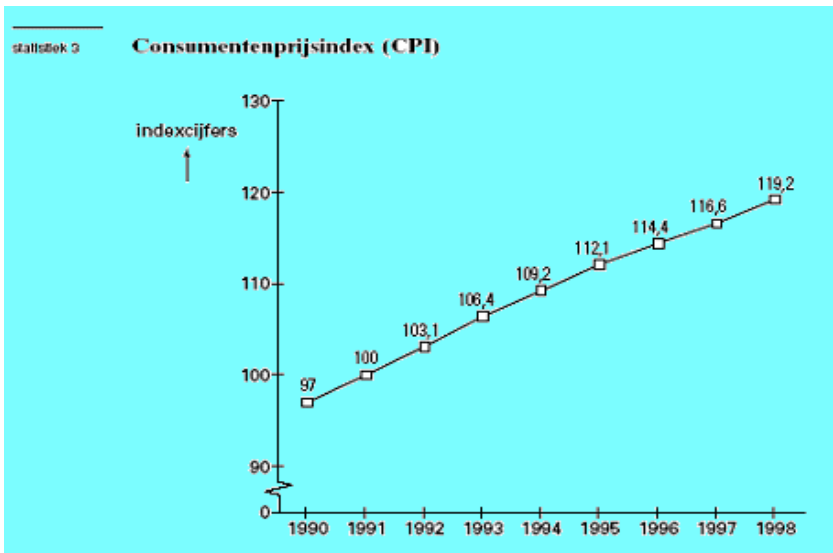
Tussen 1991 en 1997 is het aantal arbeidsongeschikten bij vrouwen sterker gestegen dan bij mannen. De sterke groei van het aantal actieve vrouwen in deze periode kan hiervan een oorzaak zijn.

- e** Toon aan dat het aantal arbeidsongeschikte vrouwen als percentage van het aantal actieve vrouwen in 1997 ten opzichte van 1991 is gedaald.

statistiek 1		Arbeidsongeschiktheid							
	eenheid	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	
Arbeidsongeschikten	personen × 1.000	840,13	833,79	834,18	807,76	787,76	830,22	837,31	
mannen	personen × 1.000	558,59	550,65	546,49	528,26	510,78	518,91	514,46	
vrouwen	personen × 1.000	281,54	283,14	286,89	279,50	276,54	311,31	322,85	
Uitgekeerde bedragen	miljoenen euro's	9.560	9.890	9.990	9.590	9.050	8.930	9.100	

statistiek 2		De Arbeidsmarkt							
	eenheid	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	
Bevolking 15-65 jaar									
mannen	personen x 1.000	5.219	5.250	5.295	5.317	5.329	5.345	5.354	
vrouwen	personen x 1.000	5.075	5.099	5.125	5.156	5.169	5.184	5.209	
Participatiegraad*									
mannen	procenten	75	76	76	75	76	77	77	
vrouwen	procenten	45	46	47	48	49	50	52	
Werklozen									
mannen	personen x 1.000	180	186	228	266	253	223	192	
vrouwen	personen x 1.000	220	225	253	280	281	271	246	
Actieven									
mannen	personen x 1.000	3.734	3.804	3.796	3.722	3.797	3.893	3.931	
vrouwen	personen x 1.000	2.064	2.156	2.195	2.252	2.321	2.463	

*verhoudingsgetal dat aangeeft welk deel van de personen tussen 15 en 65 jaar voor minstens 12 uur per week beschikbaar is voor het arbeidsproces (werknemers, zelfstandigen en werklozen)

35 In het kader van de privatisering laat de overheid delen van de sociale zekerheid uitvoeren door bedrijven in de marktsector. Zo is de ziektewet enige jaren geleden grondig gewijzigd. Vóór deze wijziging waren alle werkgevers verplicht zich via de collectieve sector te verzekeren tegen het risico dat het loon van zieke werknemers 1 jaar moest worden doorbetaald. De premie die de werkgever moest betalen, was voor iedere werknemer hetzelfde percentage van het brutoloon.

Ná de privatisering is de ziektewet gedeeltelijk vervangen door een wet die werkgevers verplicht het loon van zieke werknemers 2 jaar door te betalen. Werkgevers kunnen zich tegen dit risico niet meer verzekeren via de collectieve sector. Werkgevers zijn vrij om te kiezen tussen het zelf dragen van dit risico of zich daartegen te verzekeren bij een particuliere verzekeringsmaatschappij. Kleine bedrijven vinden dit risico meestal te groot om zelf te dragen en zullen zich eerder dan grote bedrijven verzekeren bij een particuliere verzekeringsmaatschappij. Door deze privatisering worden ook de mogelijkheden voor "premedifferentiatie" vergroot. Met premiedifferentiatie wordt in dit geval bedoeld, dat de premie die een bedrijf voor de ziektewet moet betalen, naar verhouding hoger wordt als dat bedrijf een hoger bedrag aan uitkeringen nodig heeft dan andere bedrijven. Door deze verandering hoopt de overheid dat werkgevers zich meer inzetten om het ziekteverzuim in hun bedrijf terug te dringen.

Stel je de volgende situatie voor:

In de klas vindt een discussie plaats over de veranderingen in de ziektewet. Veel leerlingen vinden de geschetste veranderingen van de ziektewet slecht, omdat hierdoor de positie van risicogroepen zoals mensen met een zwakke gezondheid en gehandicapten op de arbeidsmarkt wordt verzwakt. Ook komt in de discussie naar voren dat werkgevers er waarschijnlijk van uitgaan dat het ziekteverzuim van risicogroepen naar verhouding hoog is. Daarom wordt verwacht dat werkgevers kosten zullen proberen te besparen door risicogroepen te mijden bij het vervullen van vacatures. Deze “selectie aan de poort” wordt in de discussie als discriminatie bestempeld. Jij vindt de discussie eenzijdig, omdat er vrijwel alleen wordt ingegaan op de negatieve gevolgen van de veranderingen in de ziektewet. Jij gaat voor de klas een betoog houden waarin de positieve kanten van de veranderingen in de ziektewet worden uiteengezet.

Het betoog begint als volgt:

“Beste klasgenoten,

Aan onze discussie wil ik enkele positieve kanten van de veranderingen in de ziektewet toevoegen. Ik verwacht namelijk dat deze veranderingen uiteindelijk tot daling van het ziekteverzuim in Nederland zullen leiden.”

Schrijf het vervolg van het betoog.

In het betoog moeten de volgende aspecten aan de orde komen:

- a De toename van het belang voor werkgevers om na de wijziging van de ziektewet het ziekteverzuim in het eigen bedrijf terug te dringen.
- b Een beschrijving van twee soorten maatregelen, anders dan “selectie aan de poort”, die werkgevers kunnen gebruiken om het ziekteverzuim terug te dringen.

Daarnaast moet in het betoog naar eigen keuze één van de onderstaande aspecten aan de orde komen. Kies daarbij het aspect dat het best in het betoog past.

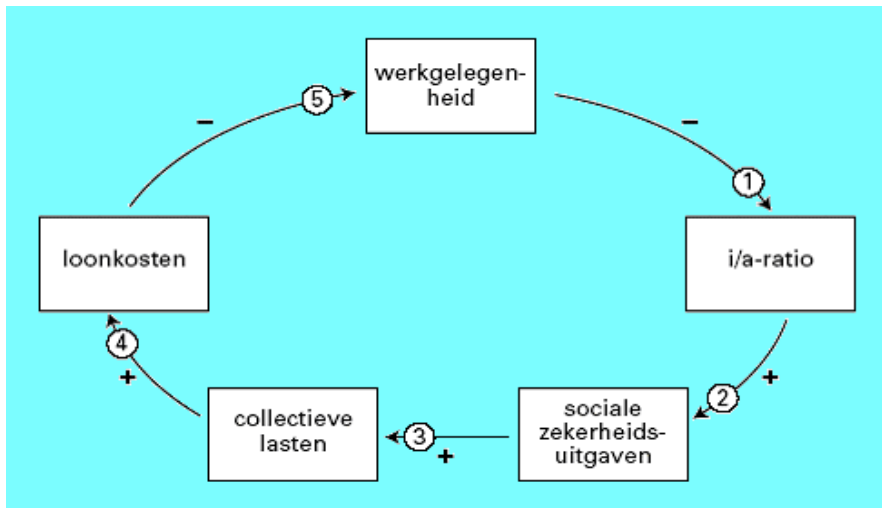
- 1 het gevolg voor de internationale concurrentiepositie van Nederland via de loonkosten per product;
- 2 het gevolg voor de structuurwerkloosheid in Nederland;
- 3 een overheidsmaatregel of een CAO-afspraken om aan het bezwaar tegen “selectie aan de poort” tegemoet te komen.

Aanwijzingen

- *De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.*
- *Gebruik voor het vervolg van het betoog 120 woorden; een afwijking van 20 woorden is toegestaan.*

36 De valkuil van de sociale zekerheid

Sommige economen zien in het bestaan van een stelsel van sociale zekerheid een gevaar voor de economische ontwikkeling. Volgens deze visie kan een verslechtering van de economische situatie door een stelsel van sociale zekerheid worden versterkt. Dit wordt de valkuil van de sociale zekerheid genoemd. Deze valkuil kan duidelijk worden gemaakt aan de hand van de volgende redenering. Als de werkgelegenheid in een land daalt, kan daardoor de werkloosheid stijgen. De verhouding tussen het aantal mensen met een uitkering en het aantal mensen met werk zal dan groter worden en de uitgaven voor de sociale zekerheid zullen toenemen. Omdat de toenemende uitgaven voor de sociale zekerheid opgebracht moeten worden door een kleiner aantal mensen, zullen de premies voor de sociale zekerheid stijgen waardoor de collectieve lasten stijgen. De premieverhoging zal door de werknemers worden afgewenteld op de werkgevers, die daardoor hun loonkosten zien stijgen. Deze stijging van de loonkosten zal tot afname van de werkgelegenheid leiden waarna het hele proces weer van voor af aan begint. De redenering over de valkuil van de sociale zekerheid staat in de figuur samengevat. Iedere pijl geeft een oorzaak-gevolg verband weer. Een + bij een pijl duidt op een positief verband tussen oorzaak en gevolg. Wanneer er een – bij een pijl staat, is dit verband negatief. Zo zal een stijging van de werkgelegenheid tot gevolg hebben dat de verhouding tussen inactieven en actieven (de i/a -ratio) daalt en zal een daling van de werkgelegenheid tot gevolg hebben dat de i/a -ratio stijgt.

a Geef een verklaring voor het negatieve verband tussen loonkosten en werkgelegenheid.

De overheid kan reageren op verslechterende economische omstandigheden zodat de economie minder snel in de valkuil van de sociale zekerheid terechtkomt. Zo kan de overheid maatregelen nemen die:

- de gevolgen van een stijging van de i/a-ratio voor de omvang van de sociale zekerheidsuitgaven beperken (pijl 2).
- voorkomen dat een stijging van de sociale zekerheidsuitgaven tot verhoging van de collectieve lasten leidt (pijl 3).

b Kies één van beide pijlen 2 of 3. Schrijf het nummer op en noem een maatregel die de overheid in dat geval kan nemen.

Een econoom van de vakbond zegt na het bestuderen van de figuur: “In de werkelijkheid spelen meer verbanden een rol. Als bijvoorbeeld de werkgelegenheid sterk daalt, zullen de looneisen worden verlaagd. Ik zou daarom in de figuur een extra pijl trekken”.

c Tussen welke twee begrippen in figuur 2 moet volgens de vakbondseconoom een pijl worden getrokken? Geef aan waar deze pijl begint en licht toe of bij deze pijl een + of een - moet worden gezet.

37 Lastendruk in Nederland te hoog?

Internationaal gezien kent Nederland een relatief hoge lastendruk op arbeid (zie tabel). Het verlagen van die lastendruk staat bij de regering hoog op de agenda omdat een te hoge lastendruk ten koste kan gaan van de werkgelegenheid. De regering heeft een tweetal belastingmaatregelen genomen.

- De tarieven voor de inkomstenbelasting zijn verlaagd waarbij de progressie in de tarieven is verminderd.
- Om die tariefsverlaging te financieren zijn de meeste aftrekposten afgeschaft of sterk beperkt.

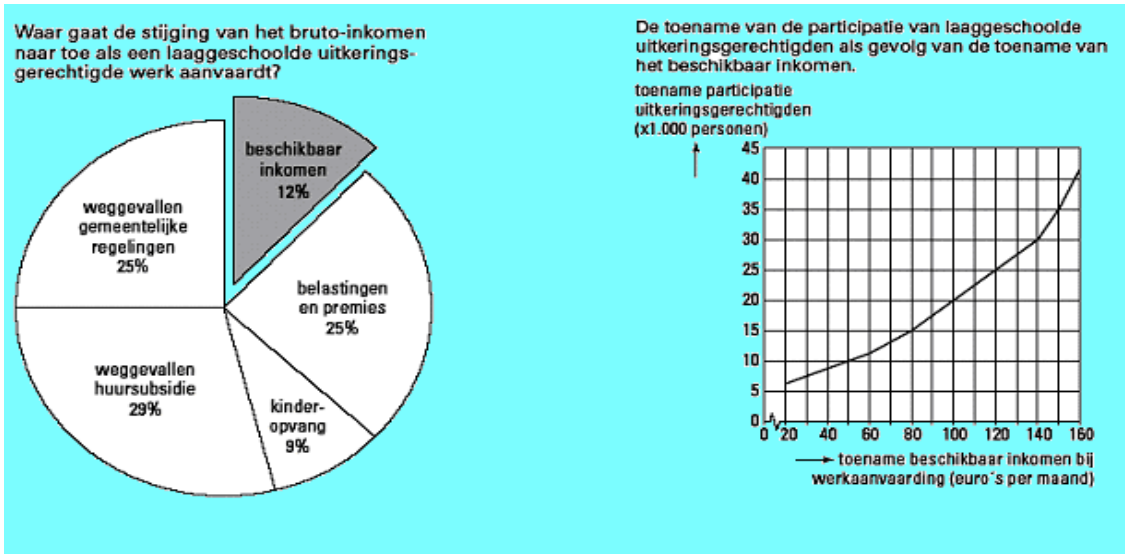
Voor- en tegenstanders van deze belastingmaatregelen wezen vooral op de gevolgen ervan voor de inkomensverdeling.

lastendruk op arbeid* bij een brutoloon van € 25.000	
Verenigd Koninkrijk	16%
Verenigde Staten van Amerika	19%
Frankrijk	20%
Duitsland	27%
Nederland	28%
* verschil tussen brutoloon en nettoloon in procenten van het brutoloon	

- a Bereken hoeveel procent het nettoloon in Frankrijk hoger is dan in Nederland bij een brutoloon van € 25.000.
- b Leg uit hoe een, in vergelijking met andere landen, hoge lastendruk in een land via afwenteling ten koste kan gaan van de werkgelegenheid in dat land.
- c Welke van de gegeven belastingmaatregelen heeft nivellering van de secundaire personele inkomensverdeling tot gevolg? Verklaar het antwoord.

38 Armoedeval

Als een laaggeschoolde uitkeringsgerechtigde werk aanvaardt, stijgt diens bruto-inkomen. Maar omdat daardoor het recht op inkomensondersteunende tegemoetkomingen voor een deel verloren gaat, is de stijging van het beschikbaar inkomen uiteindelijk zeer beperkt. Dat noemt men de armoedeval.

Een laaggeschoolde uitkeringsgerechtigde heeft gemiddeld een bruto-uitkering van 77,5% van het bruto wettelijk minimumloon (WML). Dat WML bedraagt € 1.110,80 per maand. Stel dat werkaanvaarding geschiedt tegen een brutoloon dat gemiddeld 30% boven het WML ligt. De regering wil dat 35.000 laaggeschoolde uitkeringsgerechtigden betaald werk aanvaarden. Om dat te bereiken moet de armoedeval kleiner worden. Daartoe worden twee maatregelen overwogen:

- een verhoging van de arbeidskorting (= een belastingkorting voor mensen met inkomen uit arbeid);
 - een verlaging van de huursubsidie voor alle mensen die voor huursubsidie in aanmerking komen.
- a Bereken met welk bedrag het beschikbaar inkomen van een laaggeschoolde uitkeringsgerechtigde gemiddeld per maand toeneemt bij het aanvaarden van werk.
 - b Bereken met welk bedrag de arbeidskorting *op jaarbasis* verhoogd zou moeten worden om het streefaantal van 35.000 te bereiken.
 - c Leg uit hoe de verlaging van de huursubsidie de armoedeval kan verkleinen.

39 Eén van de onderdelen van de oplossing van het armoedeprobleem is het vinden van betaald werk. Daardoor stijgt het netto inkomen. Maar omdat men geen uitkering meer heeft, verminderen of verdwijnen allerlei aan de uitkering gekoppelde regelingen. Daardoor ontstaat een netto inkomensverlies dat *armoedeval* wordt genoemd. In de tabel wordt dit aan de hand van een voorbeeld toegelicht.

Inkomen, inkomensafhankelijke subsidie en eigen bijdrage voor enkele regelingen voor een alleenstaande ouder (maandbedragen in euro's)

	Bijstand	120% van het bruto minimumloon
Netto inkomen per maand	758	971
Huursubsidie (bij een huur van 180 per maand)	42	0
Huursubsidie (bij een huur van 365 per maand)	180	128
Eigen bijdrage aan kinderopvang	0	120
*Eigen bijdrage" aan gemeentelijke heffingen	1	22
Bijzondere bijstand	9	0
Totaal beschikbaar inkomen (bij een huur van 180 per maand)	808	829
Totaal beschikbaar inkomen (bij een huur van 365 per maand)	946	957

Een alleenstaande ouder in de bijstand accepteert een baan tegen 120% van het bruto minimumloon. De huur van de woning bedraagt 365 euro per maand. Aangezien de kinderen nog jong zijn wordt gebruik gemaakt van kinderopvang.

- a Bereken hoeveel procent van de *toename* van het netto inkomen verdwijnt door het (gedeeltelijk) vervallen van de in de tabel gegeven regelingen.

Eén van de maatregelen die de overheid zou kunnen nemen om deze armoedeval op te heffen is het instellen van een extra aftrekpost voor werkenden in het stelsel van loon- en inkomstenbelasting. Het maximaal aftrekbare bedrag moet dan wel hoger zijn dan het uit de tabel af te leiden netto inkomensverlies om dit verlies volledig te compenseren.

- b Leg uit waarom het bedrag van de extra aftrekpost hoger moet zijn dan de uit de tabel af te leiden armoedeval.

40 Vergrijzing brengt oudedagsvoorzieningen in gevaar

In de loop van de 21ste eeuw wordt in de rijke landen een steeds verdere vergrijzing van de bevolking verwacht. Deze vergrijzing kan problemen opleveren bij de financiering van oudedagsvoorzieningen als die gebaseerd is op het omslagstelsel. Hoe groot dit probleem is, kan worden weergegeven met de "grijze druk". De grijze druk is in deze opgave het aantal 65-plussers uitgedrukt als percentage van de bevolking van 20 tot en met 64 jaar.

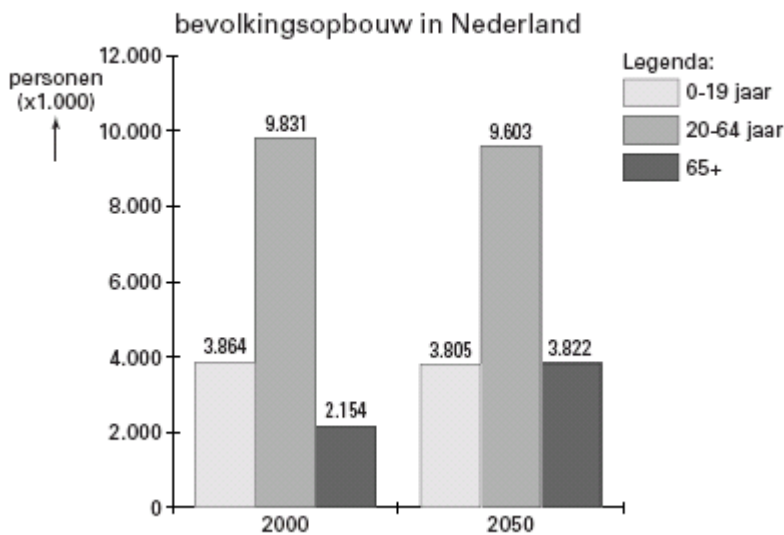
	Grijze druk in 2000	Grijze druk in 2050	Mutatie grijze druk 2000-2050 (procentpunten)
Japan	24,3%	51,2%	+ 26,9
Duitsland	25,4%	51,0%	+ 25,6
Verenigde Staten	19,0%	36,7%	+ 17,7
België	28,0%	47,9%	+ 19,9

Sommige politici pleiten ervoor de verwachte financieringsproblemen van oudedagsvoorzieningen te verlichten door over te stappen op het kapitaaldekkingstelsel.

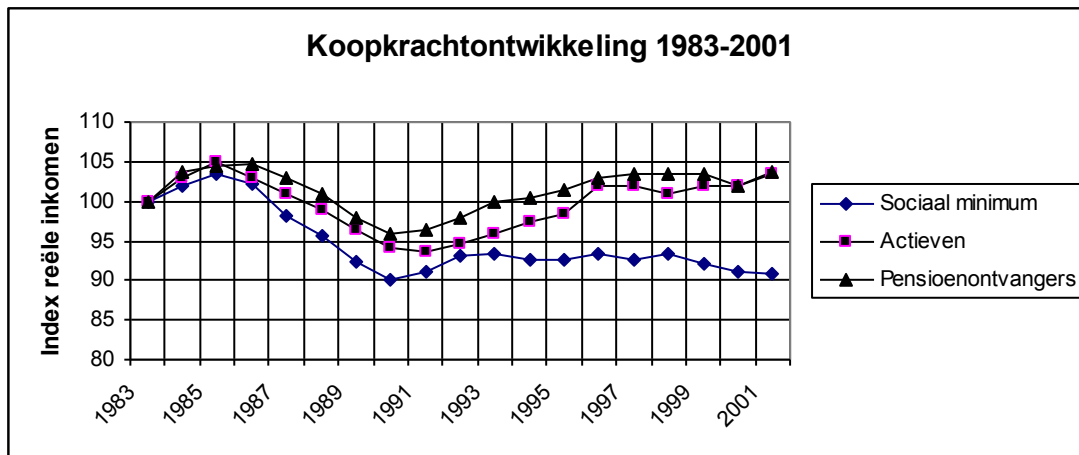
- a Wat wordt verstaan onder het kapitaaldekkingstelsel?
b Toon met behulp van een berekening aan dat de mutatie van de grijze druk in Nederland in procentpunten tussen 2000 en 2050 kleiner is dan in Duitsland en België.

Uit de gegevens leidt Peter de volgende stelling af: als de oudedagsvoorzieningen zowel in België als Duitsland gefinancierd worden volgens het omslagstelsel, is het premiepercentage dat hiervoor in 2000 moet worden betaald in België hoger dan in Duitsland. Immers, de grijze druk is in België hoger dan in Duitsland. Ria beweert dat de stelling van Peter *onjuist* is, omdat er behalve de grijze druk andere factoren zijn die de hoogte van dit premiepercentage bepalen.

- c Noem zo'n factor. Licht het antwoord toe.

- 41 In de figuur hieronder kun je de ontwikkeling van de koopkracht van actieven, pensioenontvangers en een (echt)paar op het sociaal minimum aflezen voor de periode 1983-2001. Alle gegevens zijn als indexcijfer uitgedrukt, waarbij 1983 als basisjaar geldt.

- a Geef een verklaring voor de daling van de koopkracht van actieven in de periode 1985 – 1990.
- b Beschrijf en geef een verklaring voor de verschillen in ontwikkeling van de koopkracht vanaf 1991.
- c Beredeneer voor welke groepen de stijging van de CPI over de periode 1983-2001 groter is geweest dan de stijging van de nominale inkomens of uitkeringen.

Eind 2001 zijn de indexcijfers in de grafiek voor pensioenontvangers, actieven en sociale minima achtereenvolgens 103,9, 103,5 en 91. In de periode 1983-2001 steeg het gemiddeld prijspeil met 95%.

- d Bereken voor de periode 1983-2001 voor elke groep de procentuele stijging van het nominale inkomen of de nominale uitkering. Rond je antwoord af op één decimaal.
- 1 Pensioenontvangers
 - 2 actieven
 - 3 sociale minima (echt paar)

- 42 Lees onderstaande fragmenten uit krantenartikelen en beantwoord de bijbehorende vragen.

Armoede bestrijding krijgt prioriteit

De gemeente Stadspolders trekt een bedrag van ongeveer € 12.000 uit om meer bekendheid te kunnen geven over de bijzondere bijstand. Uit ervaring is gebleken dat armoede ook voortkomt uit het feit dat mensen slecht op de hoogte zijn met de vergoedingen die worden geboden om hun problemen te verminderen. De actie richt zich met name op de verspreiding van folders via onder meer de bibliotheek, de Stichting Welzijn Ouderen en huisartsen.

De Courant, 29 mei 2006

- a Welke specifieke groepen uitkeringsgerechtigden wil de gemeente Stadspolders bereiken door de actie?
- b Een regeling die de gemeente uitvoert, die ook gericht is op het bestrijden van armoede, wordt niet genoemd in het artikel. Welke?

FNV krijgt geen steun voor opvattingen armoedebeleid

De voorstellen over het te voeren armoedebeleid die de vakbonden hebben ingebracht in het overleg in de Sociaal-Economische Raad (SER), zijn afgewezen. De SER, een belangrijk adviesorgaan van de regering, meent dat een algemene verhoging van het sociaal minimum, prikkels om mensen aan het werk te krijgen wegneemt. De FNV wil dat de regering in de komende vier jaar 2,5 miljard reserveert voor armoedebestrijding. De helft zou bestemd moeten zijn voor een structurele verhoging van het sociaal minimum, de rest voor algemeen armoedebeleid. De SER echter denkt veel meer aan een gericht beleid voor groepen die nooit meer aan het werk zullen komen.

Uit een krant

- c Aan welke groepen denkt de SER als hij spreekt over groepen die nooit meer aan het werk zullen komen? Noem er twee.
- d Welk doel heeft de SER nog meer voor ogen als hij voorstellen doet voor de bestrijding van armoede? Licht je antwoord toe.
- e Is de armoedebestrijding door de gemeente Stadspolders gebaseerd op de ideeën van de FNV of de SER? Licht je antwoord toe.

43 De volgende gegevens heb je nodig bij de beantwoording van onderstaande vragen.

Sociale premies 1998	Werkgeversaan deel	Werknemeraan deel
AOW	-	16,50%
Anw	-	1,40%
AWBZ	-	9,60%
ZFW	5,60%	1,20%
NWW	4,15%	6,45%
WAO	7,55%	-

- a Welke hierboven beschreven percentages tellen mee bij de bepaling van de omvang van de wig?
- b Beredeneer waarom sommige *werkgevers* voorstander zijn van een sobere

arbeidsongeschikt-heidsregeling.

- c Maak duidelijk dat op langere termijn ook *werknemers* voordeel kunnen hebben van een sobere arbeidsongeschiktheidsregeling.
- d Leg uit op welke wijze een terugval van de Nederlandse export kan leiden tot een verhoging van de wig.

44 **Wulbz komt, ziekwet gaat**

De Ziekwet (ZW) is voor de meeste werknemers niet meer van toepassing. Daarvoor is de Wet Uitbetaling Loon bij Ziekte (Wulbz) in de plaats gekomen. Voor de meeste werknemers vervalt de verplichte afdracht van ziekwetpremie. Werkgevers kunnen er nu voor kiezen om het risico van ziekteverzuim particulier te verzekeren.

- a De Wulbz kan voor werkgevers voordeliger zijn dan de oude Ziekwet. Licht deze stelling toe.
- b Wanneer zijn werkgevers echter duurder uit bij invoering van de Wulbz?

Door de invoering van de Wulbz is het ziekteverzuim met een aantal procenten gedaald. Sommigen zeggen dat dit komt door betere arbeidsomstandigheden.

- c Maak duidelijk welke redenering de werkgevers blijkbaar maakten volgens deze politici.

Anderen zijn bang dat strengere selectiecriteria bij aanname van personeel een verklaring vormen voor de daling van het ziekteverzuim.

- d Verklaar deze angst bij de laatste groep.
- e Op welke wijze kunnen de kosten van de sociale zekerheid door de invoering van de Wulbz volgens deze laatste groep toch kunnen stijgen.

Ontgroening en vergrijzing zijn twee ontwikkelingen die de betaalbaarheid van het sociale-zekerheidsstelsel moeilijker maken.

- f Leg deze stelling uit.

45 Het aantal AOW-ontvangers groeit elk jaar en is de 2 miljoen al ruim gepasseerd.

- a Maak duidelijk dat de wijze waarop de AOW-uitkeringen nu gefinancierd worden reden is voor zorg over de betaalbaarheid op langere termijn.
- b Geef twee voorbeelden van veranderingen in het belastingstelsel die het draagvlak verbreden en daardoor leiden tot een lagere AOW-premie.

De regering heeft besloten een speciaal AOW-fonds voor toekomstige AOW-uitkeringen op te richten. Dit fonds kan ertoe bijdragen dat de AOW-premie in de toekomst niet verder hoeft te stijgen.

- c Maak duidelijk hoe zo'n fonds ervoor kan zorgen dat de AOW-premie in de toekomst niet verder hoeft te stijgen.

De overheid kan met verschillende maatregelen het beroep op de sociale zekerheid verminderen.

- d Maak met een stapsgewijze redenering duidelijk welk effect de verruiming van het begrip 'passende arbeid' kan hebben op de omvang van de wig.

46 *De verkiezingsprogramma's van de politieke partijen in verband met de Tweede-Kamerverkiezingen maken onder meer duidelijk hoe de verschillende partijen denken over het armoedevraagstuk. GroenLinks schrijft dat het niveau van het sociale minimum en het minimumloon moet worden opgetrokken met een zelfde percentage als de ontwikkeling van de lonen.*

- a Leiden de verkiezingsbeloften van GroenLinks tot welvaartsvaste of waarde vaste uitkeringen. Licht je antwoord toe.

- b Waarom wil GroenLinks niet alleen een verhoging van het sociaal minimum, maar tegelijkertijd ook een verhoging van het minimumloon?
- c Noem een nadeel van deze voorstellen voor de arbeidsmarkt. Licht je antwoord toe.

Het VVD-programma spreekt niet over armoedebestrijding. Wel staat er dat de AOW welvaartsvast en inkomensonafhankelijk moet zijn, ook in economisch slechte tijden.

- d In hoeverre stemmen het GroenLinks- en het VVD-verkiezingsprogramma op grond van het bovenstaande overeen?

47 Lees onderstaand krantenartikel en beantwoord de vragen.

Ondernemers blijven in het publieke WAO-stelsel

De WAO zou zich aan de wetten van de markt moeten onderwerpen, zo stond het in het regeerakkoord. Tot afgelopen woensdag konden bedrijven met hun WAO-risico naar de markt gaan, maar ze bleven bijna allemaal in het veilige publieke stelsel.

De WAO was tot voor kort een regeling die steeds meer trekjes was gaan vertonen van een vervroegd pensioen voor overbodige, maar kernegezonde werknemers. Werkgevers moesten verantwoordelijk gemaakt worden voor de werknemers die ze als arbeidsongeschikt uit hun bedrijf loodsten. Hoe? Door premiedifferentiatie en marktwerking.

Van de grote bedrijven is alleen Internationale Nederlanden Groep, die zelf als commerciële verzekeraar actief is, voor zijn 130.000 werknemers in loondienst uit het publieke WAO-stelsel gestapt. Bedrijven als Koninklijke PTT Nederland, Shell en Philips voelen er uit kostenoverwegingen (nog) niets voor.

NRC Handelsblad

- a Was er in het verleden sprake van misbruik of oneigenlijk gebruik van de WAO-regeling? Licht je antwoord toe.
- b Leg uit hoe premiedifferentiatie het beroep op de WAO-regeling kan terugdringen.

48 Het stelsel van sociale zekerheid staat in Nederland ter discussie. Belangrijke onderwerpen hierbij zijn de hoogte en de betaalbaarheid van de oudedagsvoorziening. In Nederland wordt de basis van de oudedagsvoorziening gevormd door de AOW (Algemene Ouderdomswet). Veel werknemers hebben een aanvullend pensioen om te voorkomen dat ze er na hun 65-ste in inkomen sterk op achteruitgaan.

De AOW wordt gefinancierd volgens het omslagstelsel terwijl de pensioenen gefinancierd worden volgens het kapitaaldeckingsstelsel.

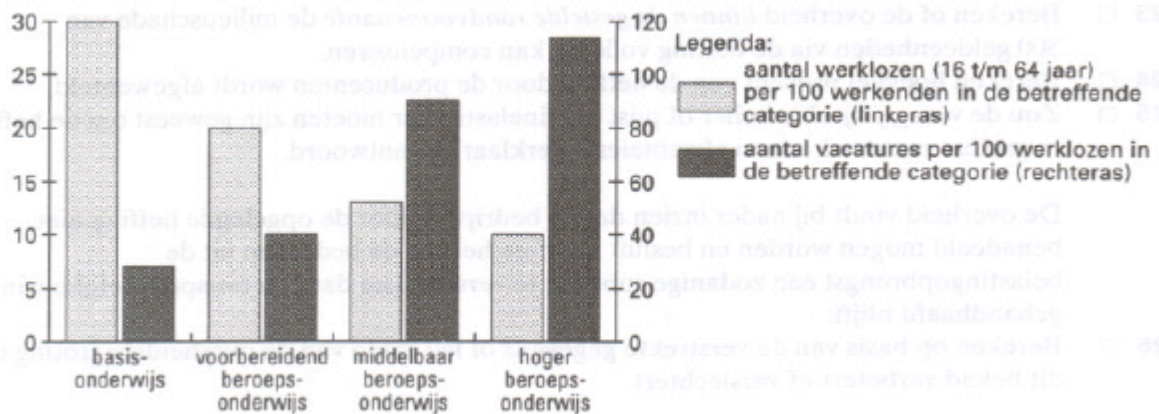
- a Waarin verschilt de financieringswijze van het omslagstelsel van die van het kapitaaldeckingsstelsel?

De premies die aan de pensioenfondsen worden betaald, worden voor een groot deel buiten Nederland belegd. Het opbouwen van pensioen *volgens het kapitaaldeckingsstelsel* leidt in deze situatie volgens sommige economen tot werkloosheid in Nederland.

- b Geef voor de stelling van deze economen een verklaring.

Teneinde het financiële draagvlak van de sociale zekerheid te versterken wordt in Nederland onder andere gestreefd naar meer werkgelegenheid. Hoewel de werkgelegenheid de afgelopen jaren gegroeid is, nemen vooral laaggeschoolden op de arbeidsmarkt een kwetsbare positie in. Stel dat de situatie op de arbeidsmarkt overeenkomt met de weergave in de figuur.

werkloosheid en vacatures onderscheiden naar hoogst genoten opleiding

- c Bereken hoeveel procent van de beroepsbevolking met uitsluitend basisonderwijs volgens de figuur werkloos is.
- d Leg uit hoe uit de figuur kan worden afgeleid dat er sprake is van zowel frictiewerkloosheid als kwalitatieve structuurwerkloosheid.

Een van de maatregelen ter vergroting van de werkgelegenheid is het verlagen van de sociale werkgeverslasten. De regering hoopt hiermee met name de werkgelegenheid voor laaggeschoolden te vergroten.

- e Leg uit waarom de regering verwacht dat door deze maatregel de werkgelegenheid voor laaggeschoolden meer toeneemt dan de werkgelegenheid voor hooggeschoolden.

Een andere maatregel is het verstrekken van een subsidie van maximaal € 6.000 per jaar per ingeschakelde werkloze aan werkgevers die mensen aannemen die langdurig werkloos zijn. Het loon mag dan maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon zijn. Van deze regeling wordt veel gebruik gemaakt.

- f Leg uit waarom het onzeker is of deze maatregel, ondanks het vele gebruik, tot meer werkgelegenheid zal leiden.

Meerkeuzevragen

1

Stelling 1: Risico aversie is één van de bestaansredenen van verzekeringsmaatschappijen.

Stelling 2: Iemand die een zekere € 50 euro verkiest boven 50% kans op € 150 noemen we niet risico avers.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

2

Stelling 1: Verzekeren doe je tegen iets wat op zeker gaat gebeuren.

Stelling 2: Een polis is een schriftelijke verzekeringsovereenkomst.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

3

Stelling 1: Het uitgekeerde schadebedrag noemen we de premie van een verzekering.

Stelling 2: Het verzekeren van je scooter voor de eigen schade is verplicht.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

4

Stelling 1: In regio's waar meer auto's gestolen worden zijn de premies vaak hoger dan in de rest van Nederland, dit noemen we het solidariteitsbeginsel.

Stelling 2: Asymmetrische informatie komt alleen voor bij de verzekerde en niet bij de verzekeraar.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

5

Stelling 1: Een verplichte acceptatie van verzekerden door de verzekeraar is bedoeld om averechtse selectie tegen te gaan.

Stelling 2: Rokers uitsluiten van een zorgverzekering is een vorm van averechtse selectie.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

6

Stelling 1: Mensen die ongezond leven een hogere premie laten betalen voor de gezondheidsverzekering kan uiteindelijk leiden tot lagere verzekeringspremies voor iedereen.

Stelling 2: Door het invoeren van een eigen risico kunnen de verzekeringspremies omlaag.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

7

Stelling 1: Het geven van extra kortingen op verzekeringspremies voor bepaalde beroepsgroepen (bijvoorbeeld ambtenaren) is een vorm van no-claim korting.

Stelling 2: Het instellen van een bonus malus ladder zorgt ervoor dat mensen niet meer al hun schades claimen.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

8

Stelling 1: Wanneer een vrachtautochauffeur zelf de boete moet betalen voor te hard rijden is dit een voorbeeld van moral hazard.

Stelling 2: De no claim korting wordt minder naarmate je minder schades maakt.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

9

Stelling 1: In een nachtwakerstaat zorgt de overheid alleen voor de straatverlichting.

Stelling 2: In een verzorgingsstaat zorgen vooral de kerken voor de allerarmsten.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

10

Stelling 1: Een sociale verzekering is bedoeld om het verlies aan inkomen te verlichten of hoge kosten op te vangen.

Stelling 2: De Algemene Bijstandswet is een sociale verzekeringswet.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

11

Stelling 1: Een nachtwakerstaat kent in iedere geval een minimumloon.

Stelling 2: Een sociale voorziening wordt betaald uit de algemene middelen.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

12

Stelling 1: De WW (werkloosheidswet) is voor iedere Nederlander boven de 18 jaar die geen werk heeft.

Stelling 2: Hoogte en duur van de bijstandsuitkering zijn afhankelijk van het feit of en hoe lang iemand eerder heeft gewerkt.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

13

Stelling 1: De secundaire inkomensverdeling is de inkomensverdeling na overheidsinmenging.

Stelling 2: Het solidariteitsbeginsel gaat ervan uit dat je niet hoeft mee te betalen als je ook geen recht op een uitkering hebt.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

14

Stelling 1: De AOW is alleen bestemd voor de mensen die tot de beroepsbevolking behoren.

Stelling 2: De AWBZ regelt de doorbetaling van het salaris bij ziekte.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

15

Stelling 1: De kinderbijslag wordt alleen betaald aan mensen met lage inkomens en is daarom een volksverzekering.

Stelling 2: Door het strenger maken van de keuringseisen zal de instroom naar de WIA kunnen verminderen.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

16

Stelling 1: Door het strenger maken van de keuringseisen naar de WIA zal het aantal WW uitkeringen op korte termijn kunnen stijgen.

Stelling 2: Het onderbrengen van de zorgverzekeringwet bij particuliere verzekeringsmaatschappijen is een vorm van privatisering.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

17

Stelling 1: Het omslagstelsel voor de AOW kan in de problemen komen als bejaarden minder lang leven.

Stelling 2: Het omslagstelsel voor de AOW kan in gevaar komen als jongeren langer doorstuderen.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

18

Stelling 1: Zwart werken is een voorbeeld van belasting ontwijken.

Stelling 2: Zwart werken vermindert de draagvlak van de verzorgingsmaatschappij.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

19

Stelling 1: Een welvaartsvaste uitkering is gekoppeld aan de prijzen terwijl een waarde vaste uitkering gekoppeld is aan de lonen.

Stelling 2: Extra kinderopvang vergroot zowel de vraag al het aanbod van arbeid.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

20

Stelling 1: Als de arbeidsparticipatie stijgt, stijgt ook i/a ratio (verhouding inactieven/ actieven).

Stelling 2: De Wig is het verschil tussen bruto loon en netto loon.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist